ҚО ББД ОӘО
УМЦ РО КО

ҚАРАҒАНДЫ ОБЛЫСЫНЫҢ БІЛІМ БЕРУДІ ДАМЫТУДЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК ОРТАЛЫҒЫ

ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСЫНЫМДАР

БІЛІМ БЕРУ ҰЙЫМДАРЫНДА «ЗАҢ МЕН ТӘРТІП» ПРИНЦИПІН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ

Қауіпсіз білім беру ортасын құру, құқық бұзушылықтың алдын алу және буллингтің алдын алу бойынша практикалық нұсқаулық

Қарағанды — 2026

Әзірлеушілер:
Горбатова Е.А. *— «Қарағанды облысында білім беруді дамытудың оқу-әдістемелік орталығы» МКҚК Тәрбие және қосымша білім беру бөлімінің меңгерушісі*
Чагин А.О. *— Қарағанды облысы білім басқармасының Саран қаласы білім бөлімінің «№6 жалпы білім беретін мектебі» мемлекеттік мекемесі директорының тәрбие жұмысы жөніндегі орынбасары;*
Денисовская И.С. *— Қарағанды облысы білім басқармасының Саран қаласы білім бөлімінің «№1 мектеп-лицейі» коммуналдық мемлекеттік мекемесі директорының тәрбие жұмысы жөніндегі орынбасары.*

«Білім беру ұйымдарында «заңдылық пен тәртіп» қағидатын қамтамасыз ету: қауіпсіз орта және қылмыс пен зорлық-зомбылықтың алдын алу жөніндегі дизайнер »: Әдістемелік ұсыныстар. – Қарағанды: UMC RO KO, 2026. – 49 б.

Кәмелетке толмағандар арасындағы қылмыстың алдын алу кеңесінің жұмысын жүйелеу арқылы білім беру ортасында «Заң мен тәртіп» қағидатын енгізу бойынша практикалық нұсқаулық береді. Құжат қылмыстың алдын алу және психологиялық жайлылық атмосферасын құру үшін құрылымдық шешімдер ұсынатын «қауіпсіз орта дизайнері» ретінде қызмет етеді.
Ұсынылатын материалдар тек ұсынымдық сипатқа ие

ОӘО әдістемелік кеңесінің
2026 жылғы 07 қыркүйектегі № ___ хаттамасымен Ұсынылған

Мазмұн

ТАРАУ 1
«Даналық мектебі» – Қарағанды облысының білім беру ұйымдарындағы профилактикалық жұмыстың ресурсы ретінде

2-БӨЛІМ

Кәмелетке толмағандар арасындағы құқық бұзушылықтардың алдын-алу бойынша жұмысты ұйымдастыру

Балалар мен жасөспірімдердің психологиялық портреті және құқықтық санасы - 7
Нормативтік-құқықтық қамтамасыз ету - 8

Кәмелетке толмағандар ісі жөніндегі инспектордың, тәрбие жұмысы жөніндегі директор орынбасарының, сынып жетекшісінің, педагог-психологтың, әлеуметтік педагогтың бірлескен қызметі - 9

Бақылауды қажет ететін балалармен мектептің жұмыс жүргізуі жөніндегі іс-шаралар тізбесі - 10

3-БӨЛІМ

Алдын -алу кеңесінің қызметін ұйымдастыру

Қажетті құжаттар тізбесі - 12
Профилактика кеңесі туралы ереже - 12

Профилактика кеңесінің отырысына шақырылған білім алушы туралы ақпарат - 14
Профилактика кеңесінің хаттамалары - 15
Рейдтік карточканы толтыру үлгісі - 16

Жоғары деңгейде назар аударуды қажет ететін кәмелетке толмағандарға педагогикалық қолдауды ұйымдастыру туралы ереже - 17
Жеке профилактикалық және түзету жұмыстары жоспарының нысаны - 18
Профилактикалық есепте тұрған білім алушылардың тізімдері (нысандары) - 19
Ата-аналарға арналған хабарлама үлгісі — 20
Қауіпсіздікке қойылатын жаңа талаптарды ескере отырып, отбасының тұрғын үй-тұрмыстық жағдайларын тексеру актісінің нысаны - 21

Профилактика кеңесінің жұмыс жоспары - 22

4-БӨЛІМ
Жедел әрекет ету алгоритмдері блогы (педагогтерге арналған чек-парақтар)

№1 ЧЕК-ПАРАҚ. Сынып чатында/әлеуметтік желілерде кибербуллинг анықталған кезде сынып жетекшісінің әрекеті - 23
№2 ЧЕК-ПАРАҚ. Мектеп қабырғасында вейптерді немесе психобелсенді заттарды (ПБЗ) қолдануға/таратуға күдік туындаған кездегі әрекеттер - 23
«Жанжал және буллинг» ұғымдарын ажырату құралы - 24
Құқықтық және психологиялық талдауы бар практикалық кейс-әдіс - 25

«Қиын» ата-аналармен жұмыс істеуге арналған скрипттер мен сөйлеу үлгілері - 25

Профилактика кеңесінің құқықтық анықтамалығы (санкциялар бойынша қысқаша нұсқаулық) - 26
Материалдарды полиция органына (ПБ) беру тәртібін түсіндіру – 28

5-БӨЛІМ
Қазақстан Республикасының орта білім беру ұйымдарында «Заң және тәртіп» қағидатын іске асыру және құқықтық жалпыға бірдей оқытуды ұйымдастыру жөніндегі әдістемелік ұсынымдар

Нормативтік-құқықтық база және бірыңғай талаптар - 29
Тәртіп пен қауіпсіздікті қамтамасыз етудің инфрақұрылымдық регламенті - 29
Құқықтық жалпыға бірдей оқытуды ұйымдастыру стандарттары (субъектілер бойынша) - 30
Білім беру ұйымдарында құқықтық жалпыға бірдей оқыту жүйесін ұйымдастыру және құжаттандыру жөніндегі әдістемелік ұсынымдар - 32
Құқықтық жалпыға бірдей оқыту сабақтарын өткізу құрылымы (үлгілік регламент) - 32
Білім алушыларға арналған құқықтық жалпыға бірдей оқыту сабақтарын есепке алу журналын жүргізу жөніндегі нұсқаулық - 33
Ата-аналарға арналған тыңдаулардың нормативтік регламенті және өткізу стандарты (**Ата-аналарға арналған жалпыға бірдей оқыту**) - 33
Педагогтердің құқықтық құзыреттері бойынша нұсқама өткізу хаттамасының әдістемелік нысаны - 34
Құқықтық жалпыға бірдей оқытудың нәтижелілігі туралы жылдық есеп нысаны -35

6-БӨЛІМ
Құқық бұзушылықтардың профилактикасы бойынша алгоритмдер блогы
№1 АЛГОРИТМ. Білім алушыны деструктивті қызметке («курьер», «дроппер») тарту күдігі туындаған кездегі әрекеттер - 37
№2 АЛГОРИТМ. Вейптер және құрамында никотин бар өнімдер анықталған кездегі әрекеттер - 38
№3 АЛГОРИТМ. Мектептегі рэкет және қаржылық бопсалау күдігі туындаған кездегі әрекеттер - 39
№4 АЛГОРИТМ. Сабақтарды тұрақты түрде босатқан кездегі әрекеттер (қаңғыбастықтың және үйден кетудің профилактикасы) - 40
№5 АЛГОРИТМ.Білім алушының заңсыз қаржылық операцияларға(қаржылық сыбайластыққа) тартылуына күдік туындаған немесе осындай жағдай анықталған кездегі әрекеттер - 41

7 БӨЛІМ
МОДЕРАТОР: ТӘЛІМГЕР

Тәлімгерлік жұмысын ұйымдастыру - 44

Есептің барлық түрлерінде тұрған кәмелетке толмағандарға тәлімгерлер туралы ереже - 45
Тәлімгердің білім алушылармен жеке жұмыс жоспары - 51
Глоссарий - 52
Ұсынылатын әдебиеттер тізімі
Қысқартулар тізімі - 53

1- БӨЛІМ

«Даналық мектебі» – Қарағанды облысының білім беру ұйымдарындағы алдын-алу жұмыстарының ресурсы ретінде

«Даналық мектебі» клубының профилактикалық әлеуеті

Клуб отбасы мен мектептің тәжірибесін біріктіретін ерте профилактика алаңы ретінде қызмет етеді. Жұмыс төрт негізгі бағыт бойынша жүргізіледі:

• **«Ата өсиеті»** (әкенің өсиеті): тәртіптілікті, қабылданған шешімдер үшін жауапкершілікті, еңбекке құрметпен қарауды және мінез-құлық ережелерін қалыптастырады.

• **«Әже даналығы»** (әженің даналығы): эмоционалдық қолдау көрсетеді, отбасылық дәстүрлерді, қарым-қатынас мәдениетін және дауларды бейбіт жолмен шешу дағдыларын қалыптастырады.

• **«Аға қамқорлығы»** (ағаның қамқорлығы): жасөспірімдер үшін мінез-құлықтың оң үлгісін қалыптастырады, қамқорлық таныту арқылы көшбасшылық қасиеттерді дамытуға және жанжалдарды агрессиясыз шешуге үйретеді.

• **«Жеңге кеңесі»** (жеңгенің кеңесі): жасөспірімнің сенімін сақтауға, өзара көмек көрсету және қарым-қатынас мәдениетін дамытуға ықпал етеді.

Профилактиканың негізгі міндеттері мен жұмыс түрлері

Профилактикалық жұмыс тәуекелдің нақты бағыттарын қамтиды:

• **Жанжалдар мен буллингтің алдын алу:** диалог жүргізу, сыйластыққа негізделген қарым-қатынас жасауға үйрету және қорлауға жол бермеу арқылы жүзеге асырылады.

• **Әлеуметтік оқшауланудың және құқық бұзушылықтардың алдын алу:** бірлескен қызметке тарту, жасалған әрекеттердің салдары мен белгіленген ережелерді талқылау арқылы жүзеге асырылады.

• **Кибертәуекелдер және интернеттегі қауіпсіздік:** цифрлық ортадағы мінез-құлық ережелері туралы отбасылық диалог жүргізу арқылы жүзеге асырылады.

Практикалық жұмыс түрлері:

«Отбасылық әңгіме», «Бір әрекеттің тарихы», «Үлкендердің кеңесі», «Отбасылық шеберхана», «Ұрпақтар диалогы», «Менің отбасылық ресурсым» және «Бағалаусыз әңгіме».

Тиімділіктің негізгі көрсеткіші

Профилактикалық жұмыстың нәтижелілігі өткізілген іс-шаралардың санымен емес, сапалық өзгерістермен өлшенеді.

Негізгі көрсеткіш: бала өзінің жанында сенім артуға болатын және қажет болған жағдайда қауіпсіз түрде көмек сұрай алатын ересек адамның бар екенін нақты біледі.

2-БӨЛІМ

Кәмелетке толмағандар арасындағы құқық бұзушылықтардың алдын алу бойынша жұмысты ұйымдастыру

Азаматтық және құқықтық мәдениетті дамыту Қазақстан Республикасында заманауи азаматтық қоғамды қалыптастыру үдерісінің негізі болып табылады. Бұл үдеріс азаматтардың ел өміріне саналы әрі белсенді қатысуынсыз мүмкін емес. Бұл өз кезегінде Қазақстан Республикасының Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев жариялаған **«Заң және тәртіп»** қағидатын нығайтуға бағытталған мемлекеттік саясатпен тікелей сабақтас.

«Адал азамат» идеологемасы арқылы «Заң және тәртіп» қағидатын енгізу педагогтер қауымынан формализмнен бас тартуды талап етеді. Құқықтық тәрбие — тыйымдарды жеткізу ғана емес, әрбір білім алушы күнделікті адалдықты ұстанатын, өз әрекеттері үшін саналы түрде жауапкершілік алатын және айналасындағыларға терең құрметпен қарайтын дамытушы ортаны жүйелі түрде қалыптастыру. Құндылықтар мен жүйелі іс-қимылдардың осындай бірлігі арқылы ғана алдын алу жұмысы өскелең ұрпақтың тұрақты әрі қауіпсіз дамуын қамтамасыз ететін сенімді қорғанға айналады.

Әлеуметтік үдерістердің жоғары қарқынмен өзгеруі және ғылыми-техникалық прогресс талаптарының артуы жағдайында бұл мәселенің өзектілігі одан әрі артып отыр. Азаматтардың өзгермелі саяси және әлеуметтік өмірде тиімді бағдар табуы үшін мемлекеттегі құқықтық тәртіптің негізін құрайтын дәйекті құқықтық ұстанымды қалыптастыру қажет.

Балалар мен жасөспірімдердің психологиялық портреті және құқықтық санасы

Құқықтық тәрбие орта және жоғары сынып оқушылары үшін аса өзекті. **Жасөспірімдік кезең** — құқықтық мәдениетті қалыптастыру үшін қолайлы кезең. Дәл осы жаста оқушылар құқықтар, бостандықтар және заңдар туралы ақпаратты саналы түрде қабылдай алады.

Жасөспірімдерге құқықтық тәрбие берудің түпкі мақсаты — мемлекет заңдарын құрметтеуді өзінің ажырамас қасиеті деп қабылдайтын тұлғаны қалыптастыру. Мектеп оқушыларына құқықтық тәрбие берудің алғашқы қадамы — негізгі терминдер мен ұғымдар жүйесін қалыптастыру. Ұғымдарды еркін меңгерген оқушы мінез-құлықтың құқыққа сәйкестігін жақсы түсініп, жауапкершілік ұғымын қалыптастыра алады.

Құқықтық мәдениетті қалыптастыруға тікелей әсер ететін дамудың маңызды кезеңдері:

10–12 жас (өтпелі кезең): 10 жаста бала әлі де сабырлы әрі сенгіш болады. Алайда 12 жасқа қарай оның отбасынан тәуелсіздігі артып, құрдастарының ықпалы

күшейеді. Егер осы кезеңде әлемді позитивті қабылдау қалыптаспаған болса, дәл осы жаста девиантты мінез-құлық белгілері байқала бастауы мүмкін.

Осы кезеңде мемлекеттік рәміздерге құрметпен қарауды және баланың негізгі құқықтарын түсінуді қалыптастыру маңызды (Қазақстан Республикасының «Баланың құқықтары туралы» заңына сәйкес).

13–14 жас (ішке бағытталу және әлеуметтену): 13 жаста жасөспірімдер өзіне сыни көзқараспен қарап, тұйық бола бастайды. 14 жасқа қарай бұл кезең ашық қарым-қатынаспен және өзіне деген сенімділіктің артуымен алмасады. Бұл ұжымда өзіне және айналасындағыларға құрметпен қарауды үйрету үшін қолайлы кезең болып табылады.

14 жаста Қазақстан Республикасының азаматы өзінің алғашқы маңызды құжатын — **жеке куәлігін** алады. Бұл кезеңнің «өзіне деген сенімділіктің артуы» және өзін қоғамның бір бөлігі ретінде сезіну үдерісімен сәйкес келуі маңызды.

Қазақстан Республикасы Қылмыстық кодексінің 15-бабына сәйкес, дәл 14 жастан бастап бірқатар ауыр қылмыстар үшін (адам өлтіру, тонау, қорқытып алушылық және т.б.) қылмыстық жауаптылық көзделеді.

Осы жаста **«ұжымда барлығына және өзіне құрметпен қарауды»** қалыптастыру маңызды. Бұл құқық бұзушылықтардың алдын алумен тікелей байланысты.

15 жас (сыни кезең): бұл — «тәуелсіздік рухы» күшейетін және қоғамға жат мінез-құлық қаупі жоғарылайтын жас кезеңі. Осы уақытта еркіндікке ұмтылыс өзін-өзі бақылау қабілетімен ұштаса бастайды. Бұл құқықтық тәрбиені ар-намыс пен парыз ұғымдарына сүйене отырып тиімді жүргізуге мүмкіндік береді.

Қазақстан Республикасында **15 жастан бастап** ата-анасының келісімімен еңбек шартын жасасуға жол беріледі. Бұл «саналы өзін-өзі тәрбиелеудің басталуымен» өзара сабақтас.

Қазақстанда құқықтық тәрбиені тиімді ұйымдастыру үшін жасөспірімдердің құқықтық нормаларды қабылдауға психологиялық дайындығын ескеру қажет:

1. 12 жасқа дейін — ойын және білім беру нысандары арқылы **«ар-намыс пен жолдастыққа»** басымдық беру.

2. 14 жаста — азамат мәртебесіне (жеке куәлік алу) және нақты жауапкершілікті сезінуге (ҚР Қылмыстық кодексі) басымдық беру.

3. 15 жаста — әлеуметтік маңызы бар жобалар мен волонтерлік қызметке тарту арқылы **«тәуелсіздік рухын»** қолдау.

Нормативтік заңды қауіпсіздік
Нормативтік-құқықтық қамтамасыз ету

Профилактика кеңесінің қызметін ұйымдастырудың нормативтік негізін Қазақстан Республикасының мынадай стратегиялық құжаттары құрайды:

1. Қазақстан Республикасының Конституциясы (2026 жылғы 15 наурызда республикалық референдумда қабылданған).

2. Қазақстан Республикасының «Неке (ерлі-зайыптылық) және отбасы туралы» кодексі 2011 жылғы 26 желтоқсандағы № 518-IV (2026 жылғы 9 қаңтардағы жағдай бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізілген);

3. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» заңы 2007 жылғы 27 шілдедегі № 319-III (2026 жылғы 9 қаңтардағы жағдай бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізілген);

4. Қазақстан Республикасының «Қазақстан Республикасындағы баланың құқықтары туралы» заңы 2002 жылғы 8 тамыздағы № 345-II *(2024 жылғы 30 желтоқсандағы жағдай бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізілген)*;

5. Қазақстан Республикасының «Діни қызмет және діни бірлестіктер туралы» заңы 2011 жылғы 11 қазандағы № 483-IV ҚРЗ;

6. Қазақстан Республикасының мектепке дейінгі, орта, техникалық және кәсіптік білім беруді дамытудың 2023–2029 жылдарға арналған тұжырымдамасы;

7. Қазақстан Республикасының «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл туралы» заңы 2015 жылғы 18 қарашадағы № 410-V ҚРЗ;

8. Қазақстан Республикасы Үкіметінің «Барлық білім беру ұйымдарында оқу процесінің тәрбие компонентін күшейту жөніндегі үлгілік кешенді жоспарды бекіту туралы» қаулысы 2012 жылғы 29 маусымдағы № 873;

9. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің «Білім беру ұйымдарында «Адал азамат» бірыңғай тәрбие бағдарламасын бекіту туралы» 2024 жылғы 30 шілдедегі № 194 бұйрығы *(2025 жылғы 11 желтоқсандағы жағдай бойынша өзгерістер енгізілген)*;

10. Қазақстан Республикасының 2023–2029 жылдарға арналған мемлекеттік жастар саясатының тұжырымдамасы;

11. «Қазақстан балалары» бірыңғай бағдарламасының 2026–2030 жылдарға арналған тұжырымдамасы;

12. Қазақстан Республикасының «Құқық бұзушылықтардың алдын алу туралы» 2025 жылғы 30 желтоқсандағы № 245-VIII ҚРЗ заңы;

13. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің «Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2023 жылғы 3 наурыздағы № 61 «Білім беру ұйымдарында мектепішілік есепке алуды жүргізу жөніндегі әдістемелік ұсынымдарды бекіту туралы» бұйрығына өзгеріс енгізу туралы» 2023 жылғы 28 желтоқсандағы № 398 бұйрығы;

14. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің «Білім беру ұйымдарындағы психологиялық-педагогикалық қолдау қызметінің қызметін ұйымдастыру қағидаларын бекіту туралы» 2025 жылғы 29 сәуірдегі № 92 бұйрығы;

15. «Медиация қызметі: мектеп медиациясын дамыту және жанжалдарды шешу бөлігінде балалардың құқықтарын қорғау саласындағы мемлекеттік саясат» әдістемелік ұсынымдары, 2022 жыл *(Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы)*;

16. Қарағанды облысының білім басқармасының «Кәмелетке толмағандар арасында аутодеструктивті, қоғамға жат және аддиктивті мінез-құлықтың алдын алу жөніндегі іс-шаралар жоспарын бекіту туралы» бұйрығы;

17. Қазақстан Республикасының «Автомобиль көлігі туралы» 2003 жылғы 4 шілдедегі заңы;

18. Қазақстан Республикасы Инвестициялар және даму министрінің міндетін атқарушының «Автомобиль көлігімен жолаушылар мен багажды тасымалдау қағидаларын бекіту туралы» 2015 жылғы 26 наурыздағы № 349 бұйрығы;

19. Қазақстан Республикасының Қылмыстық-процестік кодексі 2014 жылғы 4 шілдедегі № 231-V *(2021 жылғы 29 маусымдағы жағдай бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізілген)*;

20. Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексі 2014 жылғы 5 шілдедегі № 235-V *(2026 жылғы 9 қаңтардағы жағдай бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізілген)*;

21. Қазақстан Республикасының «Педагог мәртебесі туралы» 2019 жылғы 27 желтоқсандағы № 293-VI ҚРЗ заңы;

22. «Баланы жәбірлеудің (буллингтің) алдын алу қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 21 желтоқсандағы № 506 бұйрығы;

23. Қазақстан Республикасы Балалардың құқықтарын қорғау комитетінің 2024 жылғы 20 қыркүйектегі № 6-Н бұйрығы — «Зорлық-зомбылыққа, жәбірлеуге (буллингке), кибербуллингке ұшыраған немесе олардың куәгері болған кәмелетке толмағандарды ерте анықтау және оларға көмек көрсету әдістемесі» *(№ 386 бірлескен бұйрық)*;

24. Сынып жетекшілері мен кураторларға арналған, облыс әкімдігі мен прокуратурасы бекіткен білім алушылардың аутодеструктивті мінез-құлқын анықтау алгоритмі;

25. Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрлігінің 2024 жылғы 6 ақпандағы № 49 және Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігінің 2025 жылғы 20 ақпандағы № 29 бірлескен бұйрығы, онда суицидтік мінез-құлық белгілері бар балаларды анықтаудың және оларға көмек көрсетудің бірыңғай алгоритмі бекітілген.

Ескерту: нормативтік-құқықтық құжаттар жаңаларымен ауыстырылған немесе оларға өзгерістер енгізілген жағдайда, оларды уақтылы жаңартып отыру қажет.

Тәрбие жұмысы жөніндегі директор орынбасарының, сынып жетекшісінің, педагог-психологтың, әлеуметтік педагогтың және ішкі істер органдары қызметкерлерінің (бұдан әрі – ІІО) бірлескен қызметі

Жұмыс мазмұны

1. Цифрлық мониторинг және предиктивтік талдау. Білім алушылардың сабаққа қатыспауын қадағалау, тиісті мәліметтерді цифрлық мониторинг жүйелеріне және автоматтандырылған деректер базасына енгізу.

2. Коммуникацияның әртүрлі нысандары, оның ішінде білім алушылармен мессенджерлер мен психологиялық қолдау чат-боттарын пайдалана отырып, жеке әңгімелесу.

3. Ата-аналарға консультациялық көмек көрсету.

4. Тұрғылықты жері бойынша бару.

5. Психологиялық-педагогикалық қолдау. Білім алушылармен жұмыс жүргізу мәселелері бойынша консультациялар, сынып жетекшілерімен бірлескен психологиялық-педагогикалық консилиумдар өткізу.

6. Цифрлық ортадағы кешенді жұмыс. Цифрлық гигиена, медиасауаттылық бағдарламаларын енгізу және әлеуметтік желілерде қауіпсіз мінез-құлық дағдыларын қалыптастыру арқылы кибербуллингке қарсы іс-қимыл шараларын кеңейту.

7. Агрессия деңгейін төмендетуге бағытталған тренингтік сабақтар өткізу.

8. Белсенді әлеуметтік жобалау және білім алушыларды мектеп пен сынып іс-шараларына, үйірмелерге, спорттық және шығармашылық қызметке («бейнемонтаж», блог жүргізу, киберспорт, медиалабораториялар) цифрлық құралдар арқылы кеңінен тарту.

«Ерекше назар аударуды қажет ететін балалармен» мектеп жұмысының іс-шараларының үлгілік тізбесі

1. Мониторинг пен ағартуды цифрландыру. Тиімді бақылауды қамтамасыз ету үшін **бірыңғай цифрлық мониторинг жүйесін** жүргізу қажет. Бұл жүйе педагогикалық тұрғыдан қараусыз қалған балаларды анықтап қана қоймай, олардың жағдайының динамикасын бақылауға мүмкіндік береді.

2. Жеке тәлімгерлік және әлеуметтендіру. Негізгі шаралардың бірі — **жеке тәлімгерлікті ұйымдастыру**. Тәлімгер ретінде беделді тұлғаларды: спорт шеберлерін, еңбек ардагерлерін немесе мәдениет қайраткерлерін тарту ұсынылады. Сонымен қатар жасөспірімдерді белсенді әлеуметтік ортаға тарту маңызды:

- спорт секциялары мен үйірмелер;
- туристік клубтар мен жазғы лагерьлер;
- тәрбие орталықтары.

3. Психологиялық-педагогикалық қолдау және диагностика. Жасөспірімнің ұжымдағы жағдайын социометрия әдістері арқылы зерделеу. Алынған деректер негізінде балалардың өздерімен және олардың ата-аналарымен психологиялық-педагогикалық консилиумдар мен жеке консультациялар ұйымдастыру қажет.

4. Жұмыстың ойын және тренингтік нысандары. Мінез-құлықты түзету және қарым-қатынас дағдыларын дамыту мақсатында **ойын-жаттығулар мен ойын-тренингтерді** (мысалы, «Рыцарьлар турнирі» немесе «Қиялшылдар күні») пайдалану ұсынылады. Мұндай жұмыс нысандары жасөспірімдерге қауіпсіз әрі бақыланатын ортада өз қабілеттерін көрсетуге мүмкіндік береді.

5. Отбасымен жұмыс. Баламен жүргізілетін жұмыс отбасымен өзара іс-қимылсыз мүмкін емес. Мынадай іс-шараларды өткізу ұсынылады:

- ата-аналарға арналған «Балаңызға ерекше көңіл бөлу» тақырыбындағы арнайы семинарлар;
- балалардың бос уақытын ұйымдастыру мәселелері бойынша дөңгелек үстелдер («Баланың бос уақытын тиімді ұйымдастыру», «Біз және біздің балаларымыз»);
- білім алушылардың осы санатымен жұмыс істеу ерекшеліктеріне арналған педагогикалық кеңестер.

Педагогикалық көмек көрсетуді ұйымдастыру

1. Тұлғаның дамуына қолайлы жағдайлар жасау: бақылаудан қолдауға көшу, жеке жұмыс жүргізу және баланы белсенді әлеуметтік қызметке (тәрбие орталықтары, үйірмелер, секциялар) тарту.

2. Білімдегі олқылықтарды жою. Педагогикалық тұрғыдан қараусыз қалудың себептерін нақты анықтау және жеке білім беру траекторияларын әзірлеу үшін бірыңғай цифрлық мониторинг жүйесінің деректерін пайдалану.

3. Жетістікке жету жағдайын қалыптастыру: балаға жеке үлгі және тірек бола алатын беделді ересектер қатарынан (спорт шеберлері, еңбек ардагерлері, мәдениет қайраткерлері) жеке тәлімгерлерді тарту.

Медициналық көмек көрсетуді ұйымдастыру

1. Ауытқуларды диагностикалау және алдын алу: әлеуметтік-педагогикалық қараусыз қалудың себептерін, оның ішінде психофизиологиялық факторларды кешенді зерделеу.

2. Тәуелділіктің алдын алу және ағартушылық жұмыс: дәстүрлі дәрістердің орнына құқықтық жауапкершілік, есірткінің, темекі шегудің және алкогольдің зияны туралы интерактивті цифрлық ресурстар мен қысқа бейнеұсқаулықтар сияқты заманауи форматтарды пайдалану.

3. Жыныстық ағарту және салауатты өмір салтын қалыптастыру: жасөспірімдерді деструктивті мінез-құлыққа балама ретінде спорт секцияларына, туристік клубтарға және жазғы лагерьлерге тарту.

Психологиялық көмек көрсетуді ұйымдастыру

1. Психологиялық бейінді зерделеу: білім алушылардың психологиялық ерекшеліктерін мониторингтеу, сабақтарға міндетті түрде қатысу және көмек көрсетудің бірыңғай стратегиясын әзірлеу мақсатында психологиялық-педагогикалық консилиумдар өткізу.

2. Отбасымен жұмыс және тәрбие мәселелерін анықтау: ата-аналарға арналған тақырыптық семинарлар мен бала мен ата-ана арасындағы қарым-қатынасты түзетуге бағытталған консультациялар өткізу.

3. Білім беру процесіне қатысушыларға консультациялық көмек көрсету: психологиялық қолдауды балаларға ғана емес, мұғалімдер мен ата-аналарға да ұйымдастыру, оның ішінде дөңгелек үстелдер форматында өткізу.

4. Тәрбиелік ықпалды түзету: таңдалған шаралардың тиімділігін бейінді педагогикалық кеңестерде («Ерекше назар аударуды қажет ететін балалармен жұмыс») талқылау және жеке жұмыс жоспарларына жедел түрде түзетулер енгізу.

«Қиын» білім алушылардың бос уақытын ұйымдастыру

1. Балалардың қызығушылықтары мен қабілеттерін зерделеу.

2. «Ерекше педагогикалық назар аударуды қажет ететін» білім алушыларды үйірмелерге, секцияларға және қоғамдық пайдалы қызметке тарту.

3. Интерактивті цифрлық ресурстарды пайдалану: жасөспірімдерге жаңа хоббилерді өздеріне түсінікті форматта меңгеруге көмектесетін арнайы контент пен бейненұсқаулықтарды әзірлеу немесе іріктеу.

3-БӨЛІМ

Құқық бұзушылықтың алдын алу жөніндегі кеңестің қызметін ұйымдастыру

(Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2023 жылғы 3 наурыздағы №61 бұйрығы «Орта білім беру ұйымдарында мектепішілік есепке алуды жүргізу жөніндегі әдістемелік ұсынымдарды бекіту туралы» бұйрығына сәйкес)

Қажетті құжаттар тізбесі:

1. Құқық бұзушылықтың және буллингтің (қудалаудың) алдын алу жөніндегі кеңес туралы ереже.
2. Білім беру ұйымы басшысының әр оқу жылының басында Кеңесті құру және оның дербес құрамын бекіту туралы бұйрығы.
3. Ағымдағы оқу жылына арналған Құқық бұзушылықтың алдын алу жөніндегі кеңестің кешенді жұмыс жоспары.
4. Қосымша назар аударуды талап ететін кәмелетке толмағандарға педагогикалық қолдау көрсетуді ұйымдастыру қағидалары.
5. Қосымша назар аударуды талап ететін кәмелетке толмағандарға педагогикалық қолдау көрсетуді ұйымдастыру туралы ата-аналарды (заңды өкілдерді) ресми хабардар ету нысандары.
6. Педагогикалық қолдауды қажет ететін және ішкі істер органдарының (ІІО) профилактикалық бақылауында тұрған білім алушыларды тіркеу журналы және олардың тізімдері.
7. Құқық бұзушылықтың алдын алу жөніндегі кеңес отырыстары хаттамаларының кітабы.
8. Есепте тұрған білім алушылардың психологиялық-педагогикалық сипаттамалары және жеке даму карталары.
9. Кәмелетке толмағандар арасындағы қылмыс, құқық бұзушылық, суицидтік мінез-құлық және буллингтің алдын алу жөніндегі кеңес қызметінің нәтижелері туралы жылдық талдамалық есеп.
10. Құқық бұзушылықтардың, сабаққа дәлелді себепсіз қатыспаудың және білім алушылар ортасындағы жанжал жағдайларының жай-күйін көрсететін цифрлық деректер базасы (мониторинг).

Педагогикалық кеңестің отырысында қаралды Хаттама №_____ «_» **_____ 202** ж. «_____» № мектебі	**БЕКІТЕМІН** КММ «Жалпы білім беретін мектеп» директоры Аты-жөні: _____ №_____ бұйрық «_» **_____ 202** ж.

ҚҰҚЫҚ БҰЗУШЫЛЫҚТЫҢ АЛДЫН АЛУ ЖӨНІНДЕГІ КЕҢЕС ТУРАЛЫ ЕРЕЖЕ

1. Жалпы ережелер

1.1. Құқық бұзушылықтың және буллингтің (құдалаудың) алдын алу жөніндегі кеңес (бұдан әрі – Кеңес) – білім беру ұйымының әкімшілігі, педагогтер ұжымы, психологиялық қызмет, ата-аналар қауымдастығы және құқық қорғау органдарының күш-жігерін біріктіретін, құқықтық тәртіпті, «Заң және тәртіп» қағидатын қамтамасыз етуге, сондай-ақ қауіпсіз, зорлық-зомбылық пен құдалаудан (буллингтен) ада білім беру ортасын қалыптастыруға бағытталған алқалы орган.

1.2. Кеңес өз қызметінде Қазақстан Республикасының Конституциясын, Қазақстан Республикасының «Білім туралы», «Қазақстан Республикасындағы баланың құқықтары туралы», «Кәмелетке толмағандар арасындағы құқық бұзушылықтардың профилактикасы және балалардың қадағалаусыз және панасыз қалуының алдын алу туралы» заңдарын, Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігінің нормативтік-құқықтық актілерін және осы Ережені басшылыққа алады.

2. Кеңестің құрылымы және жұмысын ұйымдастыру

2.1. Кеңестің дербес құрамы әр оқу жылының басында мектеп директорының бұйрығымен бекітіледі.

Кеңестің құрамына:

а) Кеңес төрағасы – білім беру ұйымының директоры;

ә) төрағаның орынбасары – тәрбие жұмысы жөніндегі директордың орынбасары (ТЖДО);

б) Кеңес хатшысы;

в) Кеңес мүшелері: әлеуметтік педагог, педагог-психологтер, сынып жетекшілері әдістемелік бірлестіктерінің жетекшілері, мектептің ата-аналар комитетінің өкілдері кіреді.

2.2. Кеңес жұмысына ішкі істер органдарының кәмелетке толмағандар істері жөніндегі учаскелік полиция инспекторы (КЖІ УПИ) және балалардың құқықтарын қорғау жөніндегі комплаенс-мамандар тұрақты түрде қатысады.

2.3. Кеңес отырыстары жоспарлы түрде айына кемінде бір рет өткізіледі. Төтенше жағдайларда (дене немесе психологиялық зорлық-зомбылық, бопсалау, буллинг/кибербуллинг фактілері анықталған кезде) Кеңестің кезектен тыс (шұғыл) отырысы шақырылады.

2.4. Кеңес шешімдері кворум болған жағдайда (құрамның кемінде 2/3 бөлігі қатысқан кезде) қатысып отырған мүшелердің жалпы санының қарапайым көпшілік дауысымен қабылданады және хаттамамен рәсімделеді. Хаттамаға Кеңес төрағасы мен хатшысы қол қояды.

3. Кеңес қызметінің қағидаттары, мақсаттары мен міндеттері

3.1. Кеңес қызметі заңдылық, жариялылық, дербес деректердің құпиялылығын сақтау, кәмелетке толмағандардың ар-намысы мен қадір-қасиетін құрметтеу, жазалау шараларынан гөрі профилактикалық шаралардың басымдығы, әрбір бала мен оның отбасына жеке көзқарас қағидаттарына негізделеді.

3.2. Кеңестің негізгі мақсаты – білім алушылардың девиантты, деструктивті және аутоагрессиялық мінез-құлқы тәуекелдерін барынша азайту, қудалаудың (буллингтің) кез келген көріністерін жою, кәмелетке толмағандардың заңды құқықтарын қорғау және мектеп қабырғасында қоғамдық қауіпсіздікті нығайту.

3.3. Кеңестің негізгі міндеттері:

- қиын өмірлік жағдайға тап болған немесе әлеуметтік қауіпті жағдайдағы білім алушылар мен отбасыларды ерте анықтау;
- буллинг, кибербуллинг, топтық жанжалдар, бопсалау, жасөспірімдерді психобелсенді заттарды, вейптерді, есірткі заттарының аналогтарын қолдануға, сондай-ақ құмар ойындарға (лудоманияға) тарту фактілерін анықтау және жолын кесу;
- қудалаудан және құқық бұзушылықтардан зардап шеккен балаларға үйлестірілген психологиялық-педагогикалық көмек пен оңалтуды ұйымдастыру.

4. Жеке профилактикалық жұмыс жүргізілетін тұлғалардың санаттары

Кеңес кәмелетке толмағандарға қатысты кешенді сүйемелдеу шараларын ұйымдастырады:

- сабаққа дәлелді себепсіз жүйелі түрде қатыспайтын (5 және одан да көп оқу күні) білім алушыларға;
- агрессивті мінез-құлық танытатын, психологиялық қысым көрсететін, құрдастарын жүйелі түрде қорлайтын (буллинг/кибербуллинг бастамашылары) білім алушыларға;
- әкімшілік құқық бұзушылықтар немесе қылмыстық теріс қылықтар жасаған, бірақ заңды жауапкершілікке тартылатын жасқа толмаған білім алушыларға;
- темекі өнімдерін, вейптерді, алкогольді, психобелсенді заттарды пайдаланатын білім алушыларға;
- ата-аналық міндеттерін орындаудан жалтаратын, тұрмыстық зорлық-зомбылық жасайтын немесе балаларға қатыгездікпен қарайтын ата-аналарға немесе заңды өкілдерге.

АЛДЫН АЛУ КЕҢЕСІНІҢ ОТЫРЫСЫНА ШАҚЫРЫЛАТЫН БІЛІМ АЛУШЫНЫҢ АҚПАРАТТЫҚ КАРТАСЫ

(Сынып жетекшісі және әлеуметтік педагог толтырады)

1. Білім алушының Т.А.Ә.:
2. Сыныбы, туған күні:
3. Ата-аналары / заңды өкілдері туралы мәліметтер (Т.А.Ә., жұмыс орны, байланыс телефондары):
4. Отбасының әлеуметтік мәртебесі

(қолайлы, аз қамтылған, көпбалалы, өмірлік қиын жағдайдағы, тұрмыстық зорлық-зомбылық бойынша есепте тұрған):

5. Кеңес отырысына шақыру себебі (қажеттісін белгілеу):
☐ Сабаққа жүйелі түрде қатыспау (күн/сабақ санын көрсету)
☐ Басқа білім алушыларға қатысты агрессия, буллинг, кибербуллинг фактілері
☐ Мектеп тәртібін бұзу, төбелес, балағат сөздер қолдану
☐ Вейптерді, темекі өнімдерін, алкогольді пайдалану/тарату
☐ Мектептен тыс жерде құқық бұзушылық жасау, кәмелетке толмағандар істері жөніндегі полиция бөлімінің (КЖП) есебінде тұру
6. Алдын ала жүргізілген жұмыс
(әңгімелесулер, психолог консультациялары, отбасының тұрғылықты жеріне бару, күндерін көрсете отырып):
7. Үйірмелерге/секцияларға қатысуы:
8. Сынып жетекшісінің ұсынымдары:
Күні: «_» _____ 202 ж.
Сынып жетекшісінің қолы: _____

ПРОФИЛАКТИКА КЕҢЕСІ ОТЫРЫСЫ ХАТТАМАСЫНЫҢ ҮЛГІСІ

(Электрондық немесе қағаз түрінде жүргізіледі, жыл соңында мекеме мөрімен тігіледі)

Профилактика кеңесі отырысының № ___ хаттамасы

КММ «Жалпы білім беретін мектеп №___»
Өткізілген күні: «_» _____ 202 ж.
Төраға: Т.А.Ә. (мектеп директоры)
Хатшы: Т.А.Ә.
Кеңес мүшелері қатысты:
(Т.А.Ә. және лауазымдарын көрсету)
Шақырылғандар:
Қаланың/ауданның полиция департаментінің учаскелік полиция инспекторы (Т.А.Ә.), білім алушының ата-анасы (Т.А.Ә.)

КҮН ТӘРТІБІ:

1. Алдыңғы Профилактика кеңесі шешімдерінің орындалуы туралы.
2. ___ сынып білім алушысы _____ (Т.А.Ә., туған жылы) туралы жеке істі қарау. Сыныптасына қатысты жүйелі психологиялық қысым көрсету және Telegram мессенджері арқылы қорлайтын материалдарды тарату фактісі бойынша (кибербуллинг).
3. ___ сыныптың сынып жетекшісінің тәуекел тобындағы білім алушылардың сабаққа қатысуы мен мінез-құлқының динамикасы туралы есебі.

I. ТЫҢДАЛДЫ:

Тәрбие жұмысы жөніндегі директордың орынбасары _____ (Т.А.Ә.) қатысушыларды қызметтік жазбамен және сынып чатындағы мониторинг нәтижелерімен таныстырды.
Білім алушы _____ (Т.А.Ә.) екі апта бойы өз құрдасын қудалауды ұйымдастырғаны анықталды.

Педагог-психолог _____ (Т.А.Ә.) сынып ұжымына жүргізілген жедел диагностиканың нәтижелерін ұсынды. Диагностика зардап шеккен балада мазасыздық деңгейінің жоғары екенін және агрессор көшбасшысының деструктивті ұстанымын көрсетті.

СӨЗ СӨЙЛЕДІ:

- Білім алушының ата-анасына (Т.А.Ә.) Қазақстан Республикасының заңнамасы, атап айтқанда олардың кәмелетке толмаған балалары тарапынан буллинг көріністері болған жағдайда ата-аналардың Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексінің 127-1-бабы бойынша жауапкершілікке тартылуы түсіндірілді. Ата-ана өз кінәсін мойындап, баласының мінез-құлқына және әлеуметтік желілерге қолжетімділігіне бақылауды күшейтуге міндеттенді.
- Учаскелік полиция инспекторы _____ (Т.А.Ә.) осындай әрекеттер қайталанған жағдайда жасөспірімнің ішкі істер органдарының профилактикалық есебіне қойылуы, ал ата-анасына ресми әкімшілік айыппұл салынуы мүмкін екенін түсіндірді.

ҚАУЛЫ ЕТТІ:

1. _____ (Т.А.Ә.) білім алушысына буллинг/кибербуллингке қатысу негізінде 3 ай мерзімге психологиялық-педагогикалық сүйемелдеуді ұйымдастыру.
2. _____ (Т.А.Ә.) білім алушысына арналған жеке профилактикалық және психологиялық түзету жоспарын бекіту. Білім алушыға агрессия деңгейін төмендету және эмпатияны дамыту бойынша тренингтерге аптасына 2 рет қатысуды міндеттеу.
3. Сынып жетекшісіне білім алушыны сабақтан тыс уақытта мектептің дебат клубына және спорт секциясына тартуды қамтамасыз ету.
4. Білім алушыға мектеп педагогтері арасынан тәлімгер бекіту.
5. 30 күннен кейін сыныптағы жағдайға қайта мониторинг жүргізу.

Профилактика кеңесінің төрағасы:
_____ (қолы) / Т.А.Ә.
Профилактика кеңесінің хатшысы:
_____ (қолы) / Т.А.Ә.
Хаттамамен және Жеке жоспармен таныстым:
Ата-ана (заңды өкіл):
_____ (қолы) / Т.А.Ә.
«_» _____ 202 ж.

РЕЙДТІК КАРТОЧКА ҮЛГІСІ

(«Түнгі қаладағы балалар», «Каникулы», «Қамқор» ведомствоаралық рейдтік іс-шараларының қорытындысы бойынша толтырылады)

РЕЙДТІК КАРТОЧКА № ____

Рейд өткізілген күні мен уақыты: «__» _____ 202 ж., уақыты: _____

Рейдтік топтың құрамы:
(Директордың тәрбие ісі жөніндегі орынбасары, әлеуметтік педагог, полицияның ювеналды полиция инспекторы, ата-аналар патрулінің өкілдері)
Тексеру маршруты / аумағы:
(Компьютерлік клубтар, сауда-ойын-сауық орталықтары, саябақ аймақтары, мектепке іргелес аумақ, есепте тұрған отбасылардың тұрғылықты мекенжайлары)
Рейд барысында анықталды:
Кәмелетке толмаған құқық бұзушының Т.А.Ә.:
Мектебі, сыныбы:
Анықталған орны және мән-жайы:
Сағат 23:30 шамасында кәмелетке толмаған бала заңды өкілдерінің еріп жүруінсіз көшеде (немесе компьютерлік клубта) болған. Бұл Қазақстан Республикасының «Баланың құқықтары туралы» Заңының 36-бабын және ҚР ӘҚБтК-нің 442-бабын бұзу болып табылады.

1. Оқиға орнында қабылданған шаралар:

Кәмелетке толмаған бала қолхат арқылы заңды өкілдеріне тапсырылды. Ата-аналарына қатысты полиция инспекторы ҚР ӘҚБтК-нің 442-бабы бойынша әкімшілік хаттама толтырды.

2. Рейдтік топтың ұсынымдары:

Материалды алдын алу кеңесінің қарауына жолдап, отбасын мектепішілік есепке (МІЕ) қою мәселесін қарастыру.

Рейдтік топ мүшелерінің қолдары:

1. _____ / Т.А.Ә. (педагог)
2. _____ / Т.А.Ә. (ЮП инспекторы)

ЖОҒАРЫ НАЗАР АУДАРУДЫ ҚАЖЕТ ЕТЕТІН КӘМЕЛЕТКЕ ТОЛМАҒАНДАРДЫ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ СҮЙЕМЕЛДЕУ ТУРАЛЫ ЕРЕЖЕ

1. Мақсаты мен міндеттері

Жоғары назар аударуды қажет ететін кәмелетке толмағандарды педагогикалық сүйемелдеу – тәртіпті тұрақты түрде бұзатын, әлеуметтік бейімделуінде қиындықтары бар, агрессивті немесе құқыққа қайшы әрекеттер көрсететін кәмелетке толмағандарға профилактикалық мониторинг жүргізу және ерте көмек көрсетуді ұйымдастырудың негізгі нысаны.

2. Жоғары назар аударуды қажет ететін кәмелетке толмағандарға педагогикалық сүйемелдеуді ұйымдастыру негіздері

Білім алушылар жоғары назар аударуды қажет ететін тұлғалар санатына төмендегі құжатталған негіздер болған жағдайда білім беру ұйымында педагогикалық сүйемелдеуге алынады:

- буллингке, кибербуллингке, топтық құдалауға, білім беру процесіне қатысушыларға психологиялық немесе физикалық қысым көрсетуге бастамашылық жасаудың немесе белсенді қатысудың расталған фактілері;
- оқу тоқсаны ішінде себепсіз сабақтарды жүйелі түрде босату (жиынтығы 5–7 күннен астам);

- ұсақ құқық бұзушылықтар жасау, мектеп мүлкін бүлдіру, қатарластарынан ақша немесе заттарды қорқытып талап ету;
- мектепте немесе қоғамдық орындарда электрондық темекілерді (вейптерді), насыбайды, кальянды, алкоголь өнімдерін, психобелсенді және уытты заттарды қолданудың тіркелген фактілері;
- отбасының қолайсыз жағдайы;
- қараусыздық, панасыздық, қаңғыбастық, қайыршылық;
- академиялық үлгермеушілік;
- әкімшілік құқық бұзушылық жасау;
- діни ағымдарға және радикалды көзқарастарға бейімділік;
- кәмелетке толмағанның полиция органында (ПБ) ресми есепте тұруы.

3. Есепке қою тәртібі

3.1. Есепке қою туралы ұсынысты сынып жетекшісі немесе әлеуметтік педагог алдын алу кеңесінің төрағасының атына жиналған материалдар негізінде (актілер, түсініктемелер, рапорттар, психологтың қорытындылары) ұсынады.

3.2. Мәселе алдын алу кеңесінің отырысында міндетті түрде білім алушының және оның ата-анасының (заңды өкілдерінің) қатысуымен қаралады. Отырыстың өткізілетіні туралы тиісті түрде хабардар етілген ата-аналардың келмеуі мәселені қарауға кедергі болмайды.

3.3. Жоғары назар аударуды қажет ететін кәмелетке толмағандарға педагогикалық сүйемелдеуді ұйымдастыру кезінде білім алушыға жеке профилактикалық жұмыс жоспары (ЖПЖЖ) әзірленеді және оңалту бойынша кезең-кезеңімен жүзеге асырылатын жоспар жасалады.

4. Педагогикалық сүйемелдеуді тоқтатудың негіздері

4.1. Педагогикалық сүйемелдеуді тоқтату алдын алу кеңесінің шешімімен төмендегі негіздер бойынша жүзеге асырылады:

- сынып жетекшісінің, психологтың және тәлімгердің есептерімен расталған мінез-құлқындағы, оқу үлгеріміндегі және сабаққа қатысуындағы тұрақты оң өзгерістер (есепте тұрудың ең төменгі мерзімі – 3 ай);
- білім беру ұйымын аяқтау (мектеп бітіру);
- тұрғылықты жерін ауыстыру немесе басқа білім беру ұйымына ауысу (бұл жағдайда ақпараттық карта және мектепішілік есепке алу бойынша жеке ісінен үзінді жаңа оқу орнының сұрауы бойынша ресми түрде жолданады).

4.2. Кәмелетке толмағанды полиция органындағы есептен шығару да педагогикалық сүйемелдеуді тоқтату мәселесін қарауға негіз болып табылады.

ЖЕКЕ ПРОФИЛАКТИКАЛЫҚ ЖӘНЕ ТҮЗЕТУ ЖҰМЫСТАРЫ ЖОСПАРЫНЫҢ НЫСАНЫ

(Педагогикалық сүйемелдеу кезеңіне әзірленеді)

БЕКІТЕМІН

Мектеп директоры: _____ Т.А.Ә.

«___» _____ *202* ж.

Жеке профилактикалық жұмыс жоспары (ЖПЖЖ)

Білім алушының тегі, аты, әкесінің аты (бар болса):_____

Туған күні және жылы:_____

ЖСН:(жеке куәліктің/туу туралы куәліктің көшірмесі қоса беріледі)
Тұрғылықты мекенжайы:_____
Тіркелген мекенжайы:_____
Күрделі өмірлік жағдайдың немесе әлеуметтік қауіпті жағдайдың сипаттамасы:
_____
ЖПЖЖ «» _____ 20_ ж. бастап «» _____ 20_ ж. дейінгі кезеңге әзірленді.

Көмек түрінің атауы	**Жауапты**	**Көмек көрсету көлемі/жиілігі**	**Көмек көрсету мерзімі**	**Сапаны бағалау көрсеткіштері**	**Көмек түрінің атауы**

Мен ЖЛЖЖ мазмұнымен таныстым және көрсетілген ұсыныстарды орындау бойынша міндеттемелерді қабылдауға келісемін.
(Ата-анасының немесе басқа заңды өкілінің толық аты-жөні және қолы)

<u>Алдын алу тізіміндегі (формаларындағы) оқушылардың тізімдері</u>

_____ жағдайы бойынша педагогикалық қолдауды қажет ететін оқушылардың тізімі

Мектеп	Педагогикалық сүйемелдеуді қажет ететін	туған жылы	Сыныбы	тұрғылықты мекенжайы	Есепке қойылған	Есепке қойылу	жұмыспен қамту түрі	Тәлімгердің толық аты-жөні	Олардың ішінде жетім балалар және	оның ішінде аз қамтылған	оның ішінде толық емес отбасыларда

Мектеп директорының қолы/мөрі Аты-жөні

Орындаушы: Толық аты-жөні, лауазымы
Телефон:

_____ жағдайы бойынша құқық қорғау органдарында алдын алу мақсатында тіркелген білім алушылардың тізімі

Мектеп	Есепте тұрған кәмелетке толмағанның Тегі, аты-жөні	туған жылы	сыныбы	тұрғылықты мекенжайы	есепке қойылған күні, КТЖКБ-ға		жұмыспен қамту түрі	Тәлімгердің толық аты-жөні	оның ішінде жетім және ата-	оның ішінде аз қамтылған	оның ішінде толық емес

Мектеп директоры _____ қолы/мөрі _____
Аты-жөні
Орындаушы: Т.А.Ә., лауазымы
Телефон: _____
Ескерту: кестелермен жұмыс істеу тиімділігін арттыру мақсатында нысан деректері Microsoft Excel бағдарламасында толтырылады.

Ата-аналарға арналған хабарлама үлгісі

Шығыс № _____ Қарағанды қ.
2026 жылғы 28 ақпан

ХАБАРЛАМА

Құрметті_____
№___ орта мектебінің әкімшілігі Сізге **20___ жылғы 2 наурыз күні сағат 12:00-де директор кабинетінде** құқық бұзушылықтардың алдын алу кеңесінің кезекті отырысы өтетінін хабарлайды.
Отырыста Сіздің қызыңыз _____ – 9 «Г» сынып оқушысына педагогикалық сүйемелдеуді тоқтату мәселесі қаралатын болады.
Қатысу қатаң түрде міндетті.

2020 жылғы 28 ақпан

Мектеп директоры қолтаңба/мөр

Ата-анасының қолы: _____ Тегі, Аты, Әкесінің аты.

Ескерту: хабарлама білім беру ұйымының бланкісінде екі данада рәсімделеді. Хабарлама білім алушының заңды өкілдеріне табысталып, оған олардың қолы қойылады. Хабарламаның бір данасы ата-аналарда қалады, екінші данасы тәрбие жұмысы жөніндегі директор орынбасарының құжаттамасына тігіледі.

ҚАУІПСІЗДІККЕ ҚОЙЫЛАТЫН ЖАҢА ТАЛАПТАРДЫ ЕСКЕРЕ ОТЫРЫП, ОТБАСЫНЫҢ ТҰРҒЫН ҮЙ-ТҰРМЫСТЫҚ ЖАҒДАЙЛАРЫН ТЕКСЕРУ АКТІСІНІҢ НЫСАНЫ

ТҰРҒЫН ҮЙ-ТҰРМЫСТЫҚ ЖАҒДАЙЛАРЫН ТЕКСЕРУ АКТІСІ

«__» _____ 202 ж.

Комиссия құрамы: (директордың тәрбие ісі жөніндегі орынбасары, әлеуметтік педагог, сынып жетекшісі, Полиция департаментінің ЮП инспекторы) кәмелетке толмаған баланың тұрғылықты жеріндегі жағдайын тексерді.

Баланың Т.А.Ә.:

Туған күні:

Тұрғылықты мекенжайы (нақты және тіркелген мекенжайы):

Тексеру барысында анықталды:

1. Баламен бірге тұратын отбасы мүшелерінің құрамы
(тұлғаларды, туыстық дәрежесін, жасын, жұмыс орнын көрсету):

---

2. Тұрғын үйдің санитариялық-гигиеналық жағдайы
(тазалығы, тәртібі, коммуналдық жағдайлардың болуы):

---

3. Баланың қажетті заттармен қамтамасыз етілуі
(жеке бөлменің/бұрышының, ұйықтайтын орнының, сабаққа дайындалуға арналған жұмыс үстелінің, маусымдық киімінің, толыққанды тамақтануының болуы):

---

4. Отбасындағы психологиялық ахуал
(ата-аналар арасындағы қарым-қатынас сипаты, балаға деген көзқарас, эмоционалдық немесе физикалық қысым көрсету белгілері, отбасының ересек мүшелерінің алкогольді/психобелсенді заттарды шамадан тыс қолдануы):

5. Үй жағдайының қауіпсіздігі
(баланың өмірі мен денсаулығына қауіп төндіретін тәуекелдердің болуы, жалпы қауіпсіздік шараларының сақталуы):

6. Ата-аналармен әңгімелесу қорытындысы бойынша қосымша мәліметтер
(баланың кімдермен араласатынын білуі, бос уақытын және интернеттегі белсенділігін қалай бақылайтыны):

Комиссияның қорытындысы мен ұсынымдары:

Отбасы төмендегілердің бірі ретінде танылды (қажеттінің астын сызу):

тиісті жағдайды қамтамасыз ететін / қиын өмірлік жағдайдағы / отбасылық қолайсыздық тәуекелдеріне байланысты профилактикалық бақылауды қажет ететін.

Ұсынылды:
(материалдық көмек көрсету, ата-аналарды мектеп психологына жіберу, отбасын Профилактика кеңесінде қарау, отбасын мектепішілік есепке (МІЕ) қою).

Комиссия мүшелерінің қолдары:

1. _____ (Т.А.Ә., лауазымы)
2. _____ (Т.А.Ә., лауазымы)

3. _____ (Т.А.Ә., лауазымы)

Актімен таныстым, көшірмесін алдым:

Ата-ана (заңды өкіл):
_____ (қолы) / Т.А.Ә.

АЛДЫН АЛУ КЕҢЕСІНІҢ ЖҰМЫС ЖОСПАРЫ

МЕН БЕКІТЕМІН
Мектеп директоры: _____ Толық аты-жөні
«___ _»_ _____ 202_

№	Іс-шаралардың атауы	Орындау мерзімдері	Жауапты тұлғалар	Толтыру/есеп беру нысаны
1				

Директордың тәрбие жұмысы жөніндегі орынбасары: _____ (Қолы)

4-БӨЛІМ
1. ЖЕДЕЛ ӘРЕКЕТ ЕТУ АЛГОРИТМДЕРІНІҢ БЛОГЫ
(ПЕДАГОГТЕРГЕ АРНАЛҒАН ЧЕК-ПАРАҚТАР)

Маңызды: дағдарыстық жағдайда білім беру ұйымының қызметкерлері дүрбелеңге және ретсіз әрекеттерге жол бермей, белгіленген регламентке қатаң сәйкес әрекет етуі тиіс.

ЧЕК-ПАРАҚ №1

Сынып чатында/әлеуметтік желілерде кибербуллинг анықталған кездегі сынып жетекшісінің әрекеттері

1-қадам. Дәлелдемелерді тіркеу.
Хат алмасудың, жарияланымдардың, пікірлердің немесе агрессордың профилінің скриншоттарын дереу жасаңыз (күні, уақыты және пайдаланушылардың ID-і көрсетілуі тиіс). Баладан хат алмасуды дереу өшіруді талап етпеңіз — ол негізгі дәлелдеме болып табылады.

2-қадам. Басшылыққа хабарлау.
Жағдай туралы 1 сағат ішінде тәрбие жұмысы жөніндегі директордың орынбасарына (ТЖДО) баяндап, жиналған материалдарды беріңіз.

3-қадам. Мектеп аумағында ақпарат көзін оқшаулау.
Егер чат әкімшісі сіз болсаңыз, жанжалға қатысушылардың хабарлама жіберу мүмкіндігін уақытша шектеңіз немесе құқық бұзушыны бұғаттаңыз.

4-қадам. Психологиялық байланыс орнату.
Зардап шеккен білім алушымен құпия түрде әңгімелесіңіз. Оған эмоционалдық қолдау көрсетіңіз: *«Мен не болып жатқанын көріп тұрмын, бұл әділетсіздік, мектеп толықтай сенің жағыңда. Біз бұл жағдайды түзетеміз»*. Балаға педагог-психологтың көмегін ұйымдастырыңыз.

5-қадам. Ата-аналармен жұмыс.
Зардап шеккен баланың ата-анасын және буллингті ұйымдастырушы баланың ата-анасын мектепке бөлек, әртүрлі уақытта шақырыңыз. Оларды тіркелген фактілермен таныстырыңыз.
6-қадам. Кеңес отырысын ұйымдастыру.
Материалдарды Профилактика кеңесінің хатшысына беріп, шұғыл отырыс өткізуді ұйымдастыруды ұсыныңыз.

ЧЕК-ПАРАҚ №2

Мектеп қабырғасында вейптерді немесе психобелсенді заттарды қолдануға/таратуға күдік туындаған кездегі әрекеттер
1-қадам. Әрекетті тоқтату.
Білім алушының вейп (электрондық темекі) қолданып жатқанын анықтаған кезде немесе оның масаңдық белгілері болған жағдайда, оны дереу басқа білім алушылардан бөлек жеке кабинетке оқшаулаңыз.
2-қадам. Медициналық тексеру.
Физиологиялық жағдайын (тамыр соғысы, көз қарашығы, қан қысымы, қозғалыс үйлесімділігі) тіркеу және қажет болған жағдайда алғашқы көмек көрсету үшін мектептің медицина қызметкерін шақырыңыз.
3-қадам. Жеке тінтуге тыйым салынады.
Есте сақтаңыз: **педагогтың** білім алушының қалтасын немесе сөмкесін өз бетінше тінтуге құқығы жоқ. Білім алушыдан куәлардың (басқа педагогтің немесе әкімшілік өкілінің) қатысуымен қалтасындағы/рюкзагындағы заттарды үстел үстіне өз еркімен шығарып қоюын сұраңыз. Егер бала бас тартса, полиция мен ата-анасы келгенге дейін оны ұстап тұрыңыз.
4-қадам. Заңды өкілдер мен полицияны шақыру.
Кәмелетке толмағандар ісі жөніндегі бекітілген учаскелік полиция инспекторын және ата-аналарды дереу шақырыңыз.
5-қадам. Акт жасау.
Тыйым салынған заттардың/құрылғылардың анықталғаны туралы мектепішілік акт жасаңыз. Актке оқиғаға қатысқан қызметкерлер қол қояды. Алынған құрылғы полиция инспекторына хаттама бойынша беріледі.

3. АЖЫРАТУ ҚҰРАЛЫ: «ЖАНЖАЛ / БУЛЛИНГ»

(Мұғалімдер бөлмесіндегі ақпараттық стендтерге орналастыруға және сынып жетекшілеріне нұсқама беру үшін арналған материал)

Жағдайды дұрыс сараламау басқарушылық шешімдердің қате қабылдануына әкеледі.
Қарапайым жанжал жағдайында медиация (татуластыру) әдістерін қолдану талап етіледі, ал буллинг жағдайында агрессиялық әрекеттерді әкімшілік-құқықтық тәртіппен дереу тоқтату және жәбірленушіні қорғау шаралары қажет.

АЖЫРАТУ КРИТЕРИЙЛЕРІ		
БЕЛГІ	**МЕКТЕПТЕГІ ЖАНЖАЛ**	**ҚОРҚЫТУ**

Күштердің арақатынасы	Тараптардың күштері шамамен тең	Айқын теңгерімсіздік (физикалық, мәртебелік немесе билік тұрғысынан)
Қасақаналық	Мүдделердің қақтығысы салдарынан кездейсоқ туындайды	Зиян немесе ауыртпалық келтіруге бағытталған саналы ниет
Қайталануы	Жағдайға байланысты сипатта, сирек кездеседі	Бірдей сипатта жүйелі түрде қайталанады: күн сайын немесе бірнеше ай бойы
Жауап реакциясы	Екі тарап та белсенді түрде дауласып немесе өздерін қорғауға тырысады	Жәбірленуші өзін дәрменсіз сезінеді, жылайды тұйықталады
Жауапкершілік	Екі тарап та келісімге келуге дайын.	Агрессор кінәсін мойындамайды немесе кінәні басқаға ауыстырады.

4. ЗАҢДЫҚ ЖӘНЕ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ТАЛДАУЫ БАР ПРАКТИКАЛЫҚ КЕЙС-ӘДІС

№1 КЕЙС: «TikTok-тағы цифрлық қудалау»

Жағдай:

8 «Б» сынып оқушысы К. сыныптасы А.-ның жеке фотосуреттерін пайдаланып, оларға А.-ны дәстүрлі емес мінез-құлық пен қорқақтыққа айыптайтын қорлайтын жазулар қосып, бейнеролик монтаждаған. Бейнеролик мектеп оқушылары арасында кең тарап, пікірлерде А.-ны жаппай қудалау басталған. Зардап шеккен бала мектепке барудан бас тартқан.

К.-ның ата-анасы әңгімелесу барысында: *«Бұл жай ғана әзіл, қазір әлеуметтік желілерде бәрі осылай әзілдейді. Біздің баламыз ешқандай жамандық жасаған жоқ, бұл — сөз бостандығы»*, – деп мәлімдеді.

Жағдайдың құқықтық бағасы:

К. оқушысының әрекетін жай әзіл деп бағалауға болмайды. Бұл – адамның ар-намысы мен қадір-қасиетін қорлауға бағытталған, баланың әлеуметтік-психологиялық бейімделуінің бұзылуына (мектепке барудан бас тартуына) әкелген қасақана әрекеттер.

Аталған әрекеттерде ҚР ӘҚБтК-нің **127-1-бабында («Кәмелетке толмаған баланы қорлау (буллинг)»)** көзделген құқық бұзушылық белгілері байқалады.

Профилактика кеңесінің шешім қабылдау алгоритмі:

1. Ата-аналарға құқықтық түсіндіру жұмысы:

Мектеп әкімшілігі К.-ның ата-анасына «бұл жай ғана әзіл» деген ұстаным олардың жауапкершіліктен босатпайтынын ресми түрде түсіндіреді. К. әкімшілік жауапкершілікке тартылатын жасқа толмағандықтан, ҚР ӘҚБтК-нің 127-1-бабы бойынша хаттама оның ата-анасына қатысты толтырылуы мүмкін (10-нан 30 АЕК-ке дейінгі айыппұл).

2. Контентті жою:

К. ата-анасының қатысуымен бейнероликті және оның барлық көшірмелерін жоюға, сондай-ақ сол аккаунтта ресми мәтіндік теріске шығару және кешірім жариялауға міндетті.

3. Әкімшілік шешім:
Профилактика кеңесінің шұғыл отырысында К. мектепішілік есепке қойылады. Оған эмпатияны дамытуға бағытталған түзету бағдарламасы бойынша міндетті психологиялық сүйемелдеу тағайындалады.
4. Жәбірленушіні оңалту:
Психологиялық қызмет А.-мен оның психоэмоционалдық жағдайын қалпына келтіруге бағытталған жұмыс жүргізеді.
Сынып жетекшісі 8 «Б» сыныбында А.-ның аты-жөнін жарияламай, киберқауіпсіздік және цифрлық гигиена бойынша бірқатар тренинг өткізеді. Негізгі назар буллингті лайктар мен пікірлер арқылы қолдауға жол берілмейтініне аударылады.

5. «ҚИЫН» АТА-АНАЛАРМЕН ЖҰМЫС ЖҮРГІЗУГЕ АРНАЛҒАН СКРИПТЕР МЕН СӨЙЛЕУ МОДУЛЬДЕРІ

А сценарийі: Буллингті ұйымдастырушының (агрессордың) ата-аналарымен сөйлесу – олар жағдайды жоққа шығарып, қарсы агрессия танытқан кезде

Дұрыс емес:
«Сіздің ұлыңыз – бұзақы, ол балаларды қорлап жүр. Шара қолданыңыз, әйтпесе полиция шақырамыз!»
(Мұндай сөздер ата-ананың қорғаныс реакциясын, агрессиясын және ынтымақтастықтан бас тартуын күшейтеді.)

Дұрыс (Скрипт):
«Құрметті [Аты-жөні, әкесінің аты], біз сіздерді шақырдық, себебі жағдай мектептегі қалыпты келіспеушіліктер шеңберінен шығып кетті. Сіздің ұлыңыздың сыныптасына жүйелі түрде қысым көрсеткені туралы фактілер тіркелді. Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес, бұл әрекеттер буллинг ретінде сараланады.
Қазіргі мақсатымыз – балаңызды жазалау үшін жазалау емес, өз отбасыңызды құқықтық және психологиялық тұрғыдан қорғау. Егер бұл әрекет қайталанатын болса, мектеп материалдарды Полиция департаментіне беруге міндетті болады. Бұл ҚР ӘҚБтК-нің 127-1-бабы бойынша ресми айыппұл салуға және полиция органында есепке қоюға әкелуі мүмкін, ал бұл болашақта жасөспірімнің құжаттарында қолайсыз салдарға әкелуі ықтимал.
Осы салдарға жол бермеу үшін оның интернеттегі/сыныптағы мінез-құлқын қалай түзетуге болатыны жөнінде бірлесіп жоспар әзірлейік. Сіздің ойыңызша, қазіргі уақытта оның үйдегі эмоционалдық жағдайы қандай?»

Б сценарийі: Қатты алаңдаушылық, үрей жағдайындағы немесе мектепті айыптап отырған зардап шеккен баланың ата-аналарымен әңгімелесу

Дұрыс емес:
«Балалар кейде өздері де арандататынын білесіз ғой, сіздің балаңыз да періште емес. Біз әңгімелесеміз, уайымдамаңыз».
(Мәселені елемеу және ата-ананың мектепке деген сенімін толық жоғалтуға әкелуі мүмкін.)

Дұрыс (Скрипт):
«[Аты-жөні, әкесінің аты], біз сіздің алаңдаушылығыңызды толық түсінеміз және ашық түрде мойындаймыз: балаңызбен болған жағдайға жол берілмеуі тиіс. Біздің мектепте кез келген нысандағы буллингке нөлдік төзімділік қағидаты қолданылады.

Сіздің ұлыңыздың/қызыңыздың физикалық және психологиялық қауіпсіздігі – біздің басты басымдығымыз.
Міне, біз осы уақытқа дейін қабылдаған шаралар: фактілер тіркелді, Профилактика кеңесінің шұғыл отырысы тағайындалды, агрессор оқшауланды.
Міне, біздің нақты қадамдық жоспарымыз: ертеңнен бастап балаға куратор бекітіледі, психолог жеке қолдау көрсету сессияларын бастайды, ал буллингті ұйымдастырушы мектеп әкімшілігінің тұрақты бақылауында болады.
Сізден бізбен күн сайын байланыста болуды сұраймыз. Сіздің ойыңызша, қазіргі уақытта пән мұғалімдері тарапынан балаға қандай көмек көрсету ең қажет?»

5. ПРОФИЛАКТИКА КЕҢЕСІНІҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ АНЫҚТАМАЛЫҒЫ

(Қазақстан Республикасы заңнамасының қолданыстағы құқықтық нормалары)

Ескерту: барлық айыппұлдар Қазақстан Республикасының заңнамасында белгіленген **айлық есептік көрсеткіш (АЕК)** негізінде есептеледі.

Қазақстан Республикасының құқықтық парағы			
№	**Заң бабы**	**Қылмыстың мәні**	**Жауапкершілік/ айыппұлдар**
1	Қазақстан Республикасы Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексінің 127-2-бабы	Кәмелетке толмағандарды қорқыту (кибербуллинг).	Ескерту немесе **10 АЕК көлемінде айыппұл** . Бір жыл ішінде қайталанған тәртіп бұзушылық үшін **30 АЕК көлемінде айыппұл салынады** .
2	ҚР Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексінің 127-бабы (3-бөлім)	Ата-аналардың тәрбие жөніндегі міндеттерін орындамауы, нәтижесінде жасөспірімнің құқық бұзушылық жасауы.	**10 АЕК көлемінде** айыппұл салынады . Қайталап бұзған жағдайда **15 АЕК көлемінде айыппұл салынады немесе 5 тәулікке** дейін әкімшілік қамауға алынады .
3	ҚР Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексінің 434-бабы / ҚР Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексінің 435-бабы	Ұсақ бұзақылық (қоғамдық орындарда/мектепте әдепсіз сөздер айту, қудалау, мүлікке зиян келтіру).	**16 жастан бастап (434-бап): 20 АЕК** көлемінде айыппұл немесе 5 күннен 15 күнге дейін қамауға алу. **16 жасқа дейін (435-бап):** ата-аналарға **7 АЕК айыппұл салынады** .
4	ҚР Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексінің 441-бабы (2-бөлім)	Білім беру мекемелерінің ғимараттарында темекі өнімдерін, электронды темекілерді (вейптерді) және кальяндарды тұтыну.	Ересектерге (немесе темекі шегуші жасөспірім болса, ата-аналарға) айыппұл **10 АЕК құрайды. Қайталап бұзғандар үшін 20 АЕК** құрайды . *(Ескерту: Қазақстанға вейп сату және импорттау қылмыстық құқық бұзушылық болып табылады.)*
5	ҚР Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексінің 442-бабы	Кәмелетке толмағандардың түнде заңды өкілдерінің сүйемелдеуінсіз үйден тыс жерде болуы.	**Ойын-сауық мекемелерінде (сағат 22:00-ден таңғы 6:00-ге дейін): 3 АЕК** (1-бөлім) ата-аналарына айыппұл салынады . **Көшеде (23:00-ден кейін): бірінші рет - ескерту (2-бөлім), бір жыл ішінде қайталанса - 7 АЕК** көлемінде айыппұл салынады (3-бөлім).

6	Қазақстан Республикасы Қылмыстық кодексінің 140-бабы	Кәмелетке толмаған баланы тәрбиелеу жөніндегі міндеттерді орындамау, оған қатыгездікпен қарау.	**160 АЕК** дейін айыппұл , сол мөлшерде түзеу жұмыстары, 160 сағатқа дейін қоғамдық жұмыстарға тарту немесе **40 тәулікке дейін қамауға алу** (мұғалімдер мен ата-аналар үшін).

6. МАТЕРИАЛДАРДЫ ПОЛИЦИЯ ОРГАНЫНА ЖОЛДАУ ТӘРТІБІН ТҮСІНДІРУ

Егер Профилактика кеңесі мектепішіндегі профилактикалық жұмыстың барлық мүмкіндіктері пайдаланылғанын, ал білім алушының (немесе оның ата-анасының) деструктивті мінез-құлқы күшейіп келе жатқанын анықтаса, мектеп директоры Полиция департаментінің аудандық басқармасы/полиция бөлімі (ПБ/ ДП) бастығының атына **ресми хат (қатынас хат)** жолдайды. Хатқа төмендегі құжаттар қоса беріледі:

1. Профилактика кеңесі отырысы хаттамасының көшірмесі.
2. Білім алушының психологиялық-педагогикалық мінездемесі.
3. Тұрғын үй-тұрмыстық жағдайларын тексеру актісі.
4. Үлгерім табелі және сабаққа қатыспау туралы мәліметтер.
5. Құқық бұзушылықтар мен тәртіп бұзушылықтарды тіркеу материалдары (түсініктемелер, скриншоттар, рапорттар).

Осы құжаттар топтамасының негізінде **учаскелік полиция инспекторы (УПИ)** кәмелетке толмағанның заңды өкілдеріне қатысты әкімшілік іс жүргізуді бастайды.

5-БӨЛІМ
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ОРТА БІЛІМ БЕРУ ҰЙЫМДАРЫНДА «ЗАҢ ЖӘНЕ ТӘРТІП» ҚАҒИДАТЫН ІСКЕ АСЫРУ ЖӘНЕ ҚҰҚЫҚТЫҚ ЖАППАЙ ОҚЫТУДЫ ҰЙЫМДАСТЫРУ ЖӨНІНДЕГІ ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСЫНЫМДАР

1. НОРМАТИВТІК-ҚҰҚЫҚТЫҚ БАЗА ЖӘНЕ БІРЫҢҒАЙ ТАЛАПТАР

Осы әдістемелік ұсынымдар «Заң және тәртіп» жалпыұлттық қағидатын іске асыруға жүйелі тәсілді қамтамасыз ету, тәртіпті нығайту, білім беру ортасының қауіпсіздігін қамтамасыз ету, сондай-ақ білім беру процесіне қатысушылардың құқықтық жауапкершілігін ажырату мақсатында әзірленді.

Нормативтік-құқықтық негізі:

- Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы;
- Қазақстан Республикасының «Педагог мәртебесі туралы» Заңы;
- Қазақстан Республикасының «Қазақстан Республикасындағы баланың құқықтары туралы» Заңы;
- Қазақстан Республикасының «Кәмелетке толмағандар арасында құқық бұзушылықтардың профилактикасы және балалардың қадағалаусыз және панасыз қалуының алдын алу туралы» Заңы;
- Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексі (ҚК) және Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексі (ӘҚБтК), оның ішінде тұрмыстық зорлық-зомбылық, буллинг және вандализм үшін жауапкершілікті күшейтуге қатысты өзгерістер мен толықтырулар.

2. ТӘРТІП ПЕН ҚАУІПСІЗДІКТІ ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУДІҢ ИНФРАҚҰРЫЛЫМДЫҚ РЕГЛАМЕНТІ

2.1. БЕЙНЕБАҚЫЛАУ ЖҮЙЕСІНІҢ ЖҰМЫС ІСТЕУ НОРМАТИВІ

1. Қамту және бақылау аймақтары:

Білім беру ұйымының аумағының периметрі, барлық кіреберіс топтары, дәліздер, рекреациялар, асхана, гардеробтар, сондай-ақ баспалдақ алаңдары міндетті түрде бейнекамералармен жабдықталады. Қоғамдық пайдаланылатын орындарда «бақылаусыз аймақтардың» болуына жол берілмейді.

2. Мониторинг жүргізу тәртібі:

Мектеп директорының бұйрығымен айқындалған жауапты қызметкер оқу күні бойы мониторға шығарылған бейнебақылау кескіндерін үздіксіз немесе тұрақты түрде бақылауды жүзеге асырады.

3. Сақтау мерзімі және құпиялылық:

Бейнеархивті сақтау мерзімі **кемінде 30 күнтізбелік күнді** құрауы тиіс. Архивке мектеп директоры, қауіпсіздік/тәрбие жұмысы жөніндегі директордың орынбасары және құқық қорғау органдарының қызметкерлері ғана қол жеткізе алады. Бейнежазбаларды үшінші тұлғаларға (оның ішінде құқық қорғау органдарының ресми сұрауы болмаса, ата-аналарға) беруге қатаң тыйым салынады.

4. Деректерді полиция органдарына беру:

Ұрыс-керіс, бопсалау, мүлікті бүлдіру фактілері анықталған немесе мектеп аумағында бөгде адамдардың жүргені бейнетіркелген жағдайда, жазба дереу цифрлық тасымалдағышқа көшіріліп, ресми рапорт негізінде полиция департаментінің бекітілген кәмелетке толмағандар істері жөніндегі учаскелік полиция инспекторына беріледі.

2.2. КӨРНЕКІ ТӘРТІПСІЗДІК ПЕН ВАНДАЛИЗМГЕ «НӨЛДІК ТӨЗІМДІЛІК» РЕГЛАМЕНТІ

Білім беру ұйымы «сынған терезелер» қағидаты негізінде жұмыс істейді: кез келген ұсақ құқық бұзушылықтың не тәртіп бұзушылықтың неғұрлым ауыр сипаттағы теріс әрекеттерге ұласып кетуіне жол бермеу үшін оның жолы дереу кесілуі тиіс.

1. Анықтау:

Кезекші әкімші, сынып жетекшілері және техникалық персонал жиһаздың, қабырғалардың, санитариялық тораптардың және мектеп мүлкінің жай-күйін күн сайын тексеруге міндетті.

2. Жою нормативі:

Кез келген балағат сөздер жазылған жазбалар, граффити, деструктивті сипаттағы аббревиатуралар, интернет-ресурстарға сілтемелер (оның ішінде есірткі сайттарының жарнамалары) анықталған сәттен бастап **3 сағат ішінде** толықтай боялып жабылуы, жойылуы немесе өшірілуі тиіс.

3. Тіркеу:

Жазу/бүліну жойылғанға дейін сынып жетекшісі немесе мектеп коменданты кейіннен кінәлі тұлғаларды анықтау және оларды Профилактика кеңесінің отырысында қарау мақсатында фотофиксация жүргізеді.

3. ӘМБЕБАПҚА ҚҰҚЫҚТЫҚ БІЛІМ БЕРУДІ ҰЙЫМДАСТЫРУ СТАНДАРТТАРЫ (ПӘН БОЙЫНША)

3.1. МҰҒАЛІМДЕРГЕ арналған құқықтық құзыреттілік стандарттары

Әрбір педагог қызметкер өз құқықтарын, міндеттерін және заңдық жауапкершілік салаларын білу бойынша жыл сайын ішкі нұсқамадан өтуге міндетті.

А. Мұғалімнің мәртебесін қорғауға арналған скрипт картасы (ҚР Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексінің 127-2-бабы)

Егер оқушы немесе олардың ата-анасы мұғалімнің ар-намысы мен қадір-қасиетін қорлайтын әрекеттер жасаса (қорлау, сабақты бұзу, көпшілік алдында негізсіз айыптаулар, қорқытулар), мұғалім келесі алгоритм бойынша әрекет етеді:

1. **Жеке талқылауды тоқтатыңыз:** өзара қорлау мен эмоционалды жауаптарға бой алдырмаңыз.
2. **Оқиғаны құжаттау үшін:** мектеп директорының атына күнін, уақытын, куәгерлерді (әріптестерін немесе оқушыларын) және қорлау әрекеттерінің сөзбе-сөз сипаттамасын көрсете отырып, есеп жазыңыз. Егер аудио немесе бейнежазба қолжетімді болса, оны есепке тіркеңіз.
3. **Материалдарды ОП-ға тапсыру:** Мектеп, оның басшылығы арқылы, ішкі істер органдарына шағым түсіреді. Қазақстан Республикасы Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексінің 127-2-бабына сәйкес, кәмелетке толмаған баланың ата-анасына 30 АЕК көлемінде айыппұл салынады.

В. Мұғалімнің тәуекелдері мен міндеттерінің картасы

«Арнайы пән» мәртебесі: Мұғалім баланың денсаулығына немесе психикалық жағдайына зиян келтіретін кез келген қасақана әрекеттер үшін қылмыстық жауапкершілікті күшейтеді.

Физикалық күш қолдану: қатаң тыйым салынады. Өмірге қауіп төндіретін жағдай болмаған кезде кез келген физикалық күш (тіпті біреудің қолынан шамадан тыс күшпен ұстау) қасақана дене жарақатын салу немесе ұрып-соғу ретінде жіктелуі мүмкін.

ҚР Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексінің 127-1-бабы (Құқық бұзушылықты жасыру) : Егер мұғалім мектепте немесе үйде оқушының қорланып немесе физикалық зорлық-зомбылыққа ұшырап жатқанын көрсе немесе сенімді ақпарат алса, бірақ «мәселені сынып ішінде шешуге» шешім қабылдап, әкімшілік пен құқық қорғау органдарына хабарламаса, бұл мұғалім әкімшілік жауапкершілікке тартылады (10 АЕК көлемінде айыппұл салынады).

3.2. АТА-АНАЛАРҒА ҚҰҚЫҚТЫҚ ТҮСІНДІРУ ЖҰМЫСТАРЫН ЖҮРГІЗУ НОРМАТИВТЕРІ

Ата-аналарға құқықтық жаппай оқыту ата-аналар жиналыстары шеңберінде әр тоқсан сайын міндетті түрде өткізілетін тақырыптық блоктар арқылы ұйымдастырылады. Қатысуы хаттамамен тіркеледі.

«Жоққа шығаратын» ата-аналармен диалог жүргізудің әдістемелік скрипті

Мақсаты: агрессияны бәсеңдету, жеке сипаттағы шағымдардан құқықтық нормалар мен талаптар шеңберіне назар аударту.

Ата-ананың сөзі:

«Менің балам жай ғана әзілдеді, сіздер шыбыннан піл жасап отырсыздар, ол ешкімді қорлаған жоқ!»

Кеңес төрағасының / педагогтің жауабы:

«Балаңызды қорғауға деген ниетіңізді түсінеміз, бұл – ата-анаға тән табиғи ұстаным. Алайда Қазақстан Республикасының заңнамасы әзіл мен құқық бұзушылықты нақты

ажыратады. Бұл жағдайда жүйелі түрде жасалған әрекеттер (фактілерді атап көрсету) тіркелген, олар Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексінің 127-1-бабының "Буллинг (кемсіту)" нормаларына жатады. Қазіргі кездегі біздің ортақ міндетіміз – мәселені сотқа және айыппұл салуға дейін жеткізбей, жасөспірімнің мінез-құлқын жеке көмек көрсету жоспары шеңберінде түзету. Мұны бірге қалай жүзеге асыра алатынымызды талқылайық».

3.3. Білім алушыларға арналған құқықтық білім беру стандарттары

«Әрбір заңды әрекеттің сөзсіз салдары бар » деген нақты түсінікті дамытуға бағытталған.

Жасы бойынша заңды жетілудің сараланған картасы

1. Деңгей: 11–13 жас (Арнайы профилактикалық бақылау)

Құқықтық мәртебесі: Деликт жасау үшін құқықтық қабілеттілік жасына әлі жеткен жоқ, бірақ заң қоғамды деструктивті көріністерден қорғау шараларын көздейді.

Жауапкершілік нормативі: Жүйелі түрде қасақана құқық бұзушылықтар жасағаны (дене жарақатын келтірумен ұштасқан төбелестер, тұрақты буллинг, ұсақ ұрлықтар) үшін Кәмелетке толмағандар істері және олардың құқықтарын қорғау жөніндегі комиссияның (КТІжҚҚК) ұсынуы негізінде соттың шешімімен білім алушы **жабық үлгідегі арнаулы білім беру ұйымына** 1 жылға дейінгі мерзімге жіберілуі мүмкін.

2. Деңгей: 14–15 жас (Қылмыстық жауапкершіліктің ішінара болуы – Қазақстан Республикасы Қылмыстық кодексінің 15-бабы)

Жасөспірім 14 жастан бастап келесі қылмыстар үшін толық жазаланатынын анық білуі керек:

Қорқытып алу (ҚР Қылмыстық кодексінің 194-бабы): күш қолдану немесе жала жабу туралы ақпарат тарату (тіпті цифрлық түрде де) қаупімен ақша, тамақ, жеке заттар, құпия сөздерді талап ету.

Ұрлық (ҚР ҚК-нің 188-бабы): бөтеннің ұялы телефонын, құлаққаптарын жасырын иемденуді немесе сыныптастарының банк карталарынан ақша қаражатын заңсыз есептен шығаруды қоса алғанда.

Терроризм актісі туралы көрінеу жалған хабарлау (ҚР ҚК-нің 273-бабы): бақылау жұмысын болдырмау мақсатында мектепте «жарылғыш зат қойылғаны» туралы кез келген қоңыраулар немесе чаттарға жіберілген хабарламалар қылмыстық жауаптылыққа, сондай-ақ шұғыл қызметтердің шығуына байланысты ата-аналарға миллиондаған айыппұл салынуына әкеп соғуы мүмкін.

3-деңгей: 16 жастан бастап (Әкімшілік және қылмыстық жауаптылық)

16 жасқа толған жасөспірім ұсақ бұзақылық (ҚР ӘҚБтК-нің 434-бабы – қоғамдық орында/мектепте былапыт сөз айту), тыйым салынған заттарды (вейптер, психобелсенді заттар) пайдалану немесе сақтау, сондай-ақ алаяқтық әрекеттерге қатысудың кез келген нысандары (мысалы, сыйақы үшін өзінің банк карталарын үшінші тұлғаларға беру – «дропперлік») үшін заң алдында дербес жауап береді.

БІЛІМ БЕРУ ҰЙЫМДАРЫНДА ҚҰҚЫҚТЫҚ ЖАППАЙ ОҚЫТУ ЖҮЙЕСІН ҰЙЫМДАСТЫРУ ЖӘНЕ ҚҰЖАТТАУ ЖӨНІНДЕГІ ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСЫНЫМДАР

1. ЖАЛПЫ ЕРЕЖЕЛЕР ЖӘНЕ ЕСЕПКЕ ҚОЮҒА ҚОЙЫЛАТЫН ТАЛАПТАР

1.1. Құқықтық жаппай оқыту – білім алушылардың, олардың ата-аналарының (заңды өкілдерінің) және мектептің педагогтер ұжымының 100 пайызын қамтитын, құқықтық сауаттылықты арттыруға және құқықтық мәдениетті қалыптастыруға бағытталған үздіксіз міндетті құқықтық ағарту жүйесі.

1.2. Құқықтық жаппай оқыту сабақтарын құжаттамалық тіркеусіз (хаттамалар, тіркеу парақтары, есепке алу журналдары) өткізу **жарамсыз деп есептеледі** және профилактикалық жұмыстың жүргізілмеуімен теңестіріледі.

1.3. Мектептегі құқықтық жаппай оқытуды жалпы ұйымдастыруға тәрбие жұмысы жөніндегі директордың орынбасары (ТЖДО) жауапты болады, ал сынып ішіндегі журналдарды жүргізу және ата-аналардың қатысуын есепке алу сынып жетекшілеріне жүктеледі.

2. ҚҰҚЫҚТЫҚ ЖАППАЙ ОҚЫТУ САБАҚТАРЫН ӨТКІЗУ ҚҰРЫЛЫМЫ (ҮЛГІЛІК РЕГЛАМЕНТ)

Құқықтық жаппай оқытудың әрбір жоспарлы сабағы (білім алушылармен де, ата-аналармен де) міндетті түрде 4 блоктан тұруы тиіс:

1. Ақпараттық блок (10 минут):

Құқықтық норманың немесе заң бабының мәнін түсіндіру (күрделі заң терминдерін қолданбай, түсінікті мысалдар арқылы).

2. Интерактивті блок / кейсті талдау (15 минут):

Нақты өмірлік жағдайды талдау.

Мысалы: «Жасөспірім құрдасының суретінің астына қорлайтын пікір қалдырды. Заң тұрғысынан алғанда, бұл жағдайда қандай әрекет орын алды?»

3. Құқықтық модельдеу (10 минут):

Қауіпсіз және заңды мінез-құлық дағдыларын қалыптастыру және пысықтау.

Мысалы: буллингке немесе вейп қолдануға тартылған жағдайда қалай дұрыс «жоқ» деп айту керек; өз құқықтарының бұзылғанын қалай тіркеуге болады.

4. Кері байланыс блогы (5 минут):

Материалдың меңгерілу деңгейін анықтау мақсатында анонимді немесе ашық сауалнама жүргізу және сұрақтарға жауап беру.

3. БІЛІМ АЛУШЫЛАРҒА АРНАЛҒАН ҚҰҚЫҚТЫҚ ЖАППАЙ ОҚЫТУ САБАҚТАРЫН ЕСЕПКЕ АЛУ ЖУРНАЛЫН ЖҮРГІЗУ ЖӨНІНДЕГІ НҰСҚАУЛЫҚ

(Әдістемелік ұсыным: бұл журналдың тиісті бөлігін сынып жетекшісі оқу жылының басында әрбір сынып бойынша толтырады. Сабақтар құқықтық білім сағаттары шеңберінде апта сайын немесе екі аптада бір рет өткізіледі.)

НЫСАНЫ: _____ СЫНЫП БІЛІМ АЛУШЫЛАРЫ АРАСЫНДА ӨТКІЗІЛЕТІН ҚҰҚЫҚТЫҚ ЖАППАЙ ОҚЫТУ САБАҚТАРЫН ЕСЕПКЕ АЛУ ЖУРНАЛЫ

Кезең/тоқсан тақырыбы:

_____

Сынып жетекшісінің толық аты-жөні:

_____

Қатысу кестесі және сабақ тақырыптары:

Тауар нөмірі	Білім алушының	Күні: ..	Күні: ..	Күні: ..

	толық аты-жөні	ҚР Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексінің 127-1-бабының тақырыбы (Қорқыту)	Тақырыбы: Қазақстан Республикасы Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексінің 434-бабы (Бұзақылық)	Тақырыбы: Қазақстан Республикасы Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексінің 442-бабы (Түнгі серуендеу)
1.	Ахметов А. Б.	Ә/б	Ә/б	н (ауру)
2.	Ибрагимова Д. М.	Ә/б	Ә/б	Ә/б
НӘТИЖЕ	Қатысушылар саны:	24	24	23

Сынып жетекшісінің қолы

Ескерту: «ә/б» қатысуды, «н» себепті болмағанды білдіреді. Сабақтың өткізілгенін растау үшін оқытушы немесе сынып жетекшісі қорытындыға қол қояды.

4. АТА-АНАЛАРҒА АРНАЛҒАН ТЫҢДАУ НЫСАНЫНЫҢ НОРМАТИВТІК РЕГЛАМЕНТІ ЖӘНЕ СТАНДАРТЫ (АТА-АНАЛАРДЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ ЖАЛПЫ ОҚУЫ)

(Әдістемелік ұсыным: Ата-аналардың құқықтық жалпы оқуы тоқсанына кемінде бір рет өткізіледі. Дәріс басталғанға дейін әрбір ата-ана арнайы Танысу парағына қол қоюы тиіс. Бұл парақ ата-ананың кәмелетке толмаған баланы тәрбиелеу және оның қауіпсіздігін қамтамасыз ету жөніндегі міндеттері мен заңнамада көзделген жауапкершілік шаралары туралы ресми түрде хабардар етілгенін растайтын құжат ретінде пайдаланылады.)

НЫСАНЫ: АТА-АНАЛАРДЫ ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ӘКІМШІЛІК ЖӘНЕ ҚЫЛМЫСТЫҚ ЗАҢНАМАСЫНЫҢ НОРМАЛАРЫМЕН ТАНЫСТЫРУ ПАРАҒЫ

Сыныбы: _____

Өткізілген күні: «_» _____ 202 ж.

Құқықтық жалпы оқу сабағының тақырыбы:

«Балалардың құқық бұзушылықтары үшін ата-аналардың жауапкершілігі: буллинг (ҚР ӘҚБтК-нің 127-2-бабы), электрондық темекілерді (вейптерді) пайдалану (қолданыстағы заңнамаға сәйкес), кәмелетке толмағандардың түнгі уақытта тұрғынжайдан тыс жерде заңды өкілдерінің еріп жүруінсіз болуы (ҚР ӘҚБтК-нің 442-бабы)».

Лектор/баяндамашы:

(мысалы: Тәрбие жұмысы жөніндегі директордың орынбасары А.Т.Ә. / КТІЖ УПИ, полиция департаменті, атағы А.Т.Ә.)

Ата-аналарды тіркеу және жеке қол қою парағы

№	**Білім алушының толық аты-жөні**	**Ата-анасының/заңды өкілінің толық аты-жөні**	**Байланыс телефон нөмірі**	**Танысуды растайтын ата-ананың жеке қолы**
1.	Аманжолов Мадияр	Аманжолова Бақыт Нұрғалиқызы	+7 (701) XXX-XX-XX	*Қолтаңба*
2.	Ким Вячеслав	Ким Олег Виссарионович	+7 (777) XXX-XX-XX	*Қолтаңба*

ПАРАҚТЫҢ ТӨМЕНГІ БӨЛІГІНЕ АРНАЛҒАН ҚҰҚЫҚТЫҚ ЕСКЕРТПЕ (БАСЫП ШЫҒАРУ ҮШІН МІНДЕТТІ)

«Осы параққа қол қоя отырып, менің кәмелетке толмаған баламды тәрбиелеу, оқыту және оның қауіпсіздігін қамтамасыз ету жөніндегі жауапкершілікке қатысты Қазақстан Республикасы заңнамасының нормалары маған толық көлемде түсіндірілгенін растаймын. ҚР ӘҚБтК-нің 127, 127-1, 434-2, 441-1, 442-баптарының мәтіндері маған түсінікті. Баламның мінез-құлқы мен бос уақытын тиісінше бақылауды жүзеге асыруға міндеттенемін».

4. ПЕДАГОГТЕРДІҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ ҚҰЗЫРЕТТЕРІ БОЙЫНША НҰСҚАМА ӨТКІЗУ ХАТТАМАСЫНЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК НЫСАНЫ

(Әдістемелік ұсыным: мектеп директоры немесе тәрбие жұмысы жөніндегі директордың орынбасары педагогтерге аталған құқықтық нұсқаманы жылына екі рет — тамыз айында оқу жылының басталуына дейін және қаңтар айында өткізуі ұсынылады. Хаттама құқық бұзушылықтардың профилактикасы бойынша іс номенклатурасына тігіледі.)

КММ «ЖАЛПЫ БІЛІМ БЕРЕТІН МЕКТЕП №» ПЕДАГОГТЕР ҰЖЫМЫНА КӘМЕЛЕТКЕ ТОЛМАҒАНДАРДЫҢ ҚҰҚЫҚТАРЫН ҚОРҒАУ ЖӘНЕ ҚҰҚЫҚТЫҚ ЖАУАПКЕРШІЛІК МӘСЕЛЕЛЕРІ БОЙЫНША ӨТКІЗІЛГЕН НҰСҚАМА ХАТТАМАСЫ №

Күні: «_» **_____ 202** ж.

Төраға: Мектеп директоры _____ (Т.А.Ә.)

Нұсқама өткізуге жауапты: Тәрбие жұмысы жөніндегі директордың орынбасары / мектеп заңгері _____ (Т.А.Ә.)

КҮН ТӘРТІБІ:

1. ҚР «Педагог мәртебесі туралы» Заңының нормаларын зерделеу және өзектендіру, сондай-ақ мұғалімді құрметтемеу үшін жауапкершілікке тарту алгоритмдерін қарастыру (ҚР ӘҚБтК-нің 127-2-бабы).
2. Кәмелетке толмағандарға қатысты буллинг, зорлық-зомбылық немесе жыныстық қолсұғылмаушылыққа қатысты фактілерді жасыру жағдайларында педагогтердің жеке жауапкершілігін түсіндіру (ҚР ӘҚБтК-нің 127-1-бабы, ҚР ӘҚБтК-нің 434-бабы).

НҰСҚАМАНЫҢ БАРЫСЫ:

Тыңдалды: нұсқаманы өткізуге жауапты _____ (Т.А.Ә.), педагогтерге Қазақстан Республикасының еңбек және әкімшілік заңнамасына сәйкес әрбір педагог зорлық-зомбылық фактілерін ерте анықтау жүйесінің маңызды буыны болып табылатынын түсіндірді.

Оқушыда күмәнді жағдайлар немесе белгілер (денедегі көгерулер, мінез-құлқының күрт өзгеруі, әлеуметтік желілердегі қудалау немесе буллинг туралы шағымдар және

т.б.) анықталған кезде мектеп әкімшілігіне ақпаратты белгіленген тәртіппен және белгіленген мерзімде жазбаша түрде ұсыну тәртібі егжей-тегжейлі түсіндірілді.
Педагогтерге сынып ішіндегі жанжалды мектептің «беделін сақтау» мақсатында жасыруға жол берілмейтіні және анықталған құқық бұзушылықтар туралы ақпаратты уақтылы хабарлау қажеттігі қайта түсіндірілді.

ШЕШІМ:

1. Деструктивті мінез-құлық фактілерін анықтау және оларға ден қою жөніндегі регламентті орындауға қабылдау.

2. Әрбір сынып жетекшісінің білім алушыларға арналған құқықтық жалпы оқыту журналдарын уақтылы және тиісті түрде толтыруына жауапкершілігін бекіту.

Оқуды аяқтаған мұғалімдердің қол қою парағы:

Тауар нөмірі	**Мұғалімнің толық аты-жөні**	**Атқарушы қызметі**	**Жеке қолтаңба**	**Нұсқаулық берілген күні**
1.	Сатпаева А. Е.	Математика мұғалімі, 7 «А» сыныбының сынып жетекшісі	*Қолтаңба*	. . 202_
2.	Иванов И. П.	Дене шынықтыру мұғалімі	*Қолтаңба*	. . 202_

5. ҚҰҚЫҚТЫҚ ЖАППАЙ ОҚЫТУДЫҢ НӘТИЖЕЛІЛІГІ ТУРАЛЫ ЖЫЛДЫҚ ЕСЕП НЫСАНЫ

(Әдістемелік ұсыным: оқу жылының соңында директордың тәрбие ісі жөніндегі орынбасары Білім басқармасына/Білім бөліміне тапсырады. Есепте сандық және сапалық көрсеткіштер қамтылуы тиіс).

ТАЛДАМАЛЫҚ АНЫҚТАМА-ЕСЕП
КММ «№_____ жалпы білім беретін мектепте» 202_/202_ оқу жылында құқықтық жаппай оқытуды өткізу туралы

1. Оқушыларды қамту:

Барлығы ____ құқықтық жаппай оқыту сабағы өткізілді. 5–11 сынып оқушыларын қамту көрсеткіші ____%-ды құрады.

2. Ата-аналар қауымын қамту:

Құқықтық тақырыпта ____ жалпы мектептік және ____ сыныптық ата-аналар лекторийі өткізілді. Өз міндеттерімен қол қойып, ресми түрде таныстырылған ата-аналардың үлесі ____%-ды құрайды.

3. Сыртқы сарапшыларды тарту:

Полиция департаменті қызметкерлерінің (УПИ/ДН) қатысуымен өткізілген сабақтар саны — ____, прокуратура қызметкерлерінің қатысуымен — ____, медицина қызметкерлерінің қатысуымен — ____.

4. Салыстырмалы құқықтық мониторинг (Сапалық көрсеткіштер):

Қылмыс деңгейі	**Өткен оқу жылы**	**Ағымдағы оқу жылы**	**Динамика (+ / -)**
Мектепішілік есепте (МІБ) тұрған білім алушылар саны			

Полиция бөлімінде (ПБ) есепте тұрған оқушылар			
Буллинг бойынша тіркелген фактілер саны			
Мүлікті бүлдіру (вандализм) фактілері			
Р ӘҚБтК-нің 127, 127-1, 442-баптары бойынша ата-аналарға қатысты жасалған әкімшілік хаттамалар саны			
Құқық бұзушылықтар көрсеткіші	Өткен оқу жылы	Ағымдағы оқу жылы	Динамика (+ / -)
Мектепішілік есепте (МІБ) тұрған оқушылар саны			

5. Келесі оқу жылына арналған құқықтық білім беруді жаңғырту бойынша қорытындылар мен ұсыныстар:
_____

ДТІЖО : _____ (Қолы) / Толық аты-жөні
Құрастырылған күні: "__ " _____ 202

6- БӨЛІМ
ҚҰҚЫҚ БҰЗУШЫЛЫҚТАРДЫҢ АЛДЫН АЛУ БОЙЫНША АЛГОРИТМДЕР БЛОГЫ

АЛГОРИТМ №1: Оқушыны деструктивті қызметке («курьер», «дроппер») тарту күдігі туындаған кездегі әрекеттер

Қауіп контексті:

Қымбат заттардың (соңғы үлгідегі iPhone, брендтік киім, ірі көлемдегі қолма-қол ақша) кенеттен пайда болуы — жасөспірімдердің есірткі бизнесіне (ҚР ҚК-нің 297-бабы — «есірткі жасырушылар») немесе қаржылық алаяқтыққа (ҚР ҚК-нің 190-бабы — «дропперлер», яғни банк карталарын алаяқтарға сату) тартылуының негізгі белгісі ретінде қарастырылады.

1-қадам. Мінез-құлық белгілерін тіркеу (жасырын мониторинг)

Педагог оқушының мінез-құлқындағы өзгерістерді байқап, оларды жұмыс дәптеріне тіркейді.

Материалдық белгілер:

- жаңа қымбат гаджеттің пайда болуы;
- премиум санаттағы вейптер;
- мектепке үнемі қымбат тағамдарға тапсырыс беру;
- бизнес-класс таксиін пайдалану.

Мінез-құлық белгілері:

- баланың телефонын үнемі тексеруі;
- карталарды/геолокацияны қараған кезде мазасызданuы;
- сабақтан жиі сұрануы («ішім ауырып тұр» деген сылтаумен);
- оқу үлгерімінің төмендеуі;

- жасы үлкен жаңа «күдікті» достарының пайда болуы.

Маңызды тыйым: оқушының сөмкесін, қалталарын немесе телефонын тінтуге қатаң тыйым салынады! Бұл баланың құқықтарын өрескел бұзу болып табылады және мұғалімге қатысты сот талап-арызының туындауына негіз болуы мүмкін.

2-қадам. Мектеп әкімшілігіне құпия түрде хабарлау

Сынып жетекшісі ауызша немесе қызметтік жазба арқылы мектеп директорына және директордың тәрбие ісі жөніндегі орынбасарына (ДТІЖО) хабарлайды.

Ақпарат **қатаң құпия** сипатында болуы тиіс. Бұл жасөспірімнің қандай да бір заңсыз әрекетке шынымен қатысы болған жағдайда, дәлелдерді жасыруға немесе жоюға әрекет жасауына жол бермеу мақсатында жүргізіледі.

3-қадам. «Нұсқасын» анықтау (диагностикалық әңгімелесу)

Сынып жетекшісі немесе әлеуметтік педагог оқушыны бейтарап тақырыпта сенімді әңгімелесуге шақырады.

Мақсаты: ақшаның немесе қымбат заттың пайда болуына байланысты баланың түсіндірмесін білу.

Әңгімелесу үлгісі:

«Ой, телефоның керемет екен! Жақсы жаңалық екен. Ата-анаң мерекеге сыйлады ма, әлде өзің ақша жинадың ба? Қазір көптеген жасөспірімдер бос уақытында жұмыс істеп, ақша табуға тырысады ғой. Сен бос уақытыңда бір жерде жұмыс істеп жүрмісің?»

Жауабын талдау: егер бала жауап беру барысында шатасса, шындыққа сәйкес келмейтін түсініктеме берсе («ағам сыйлады», бірақ ондай ағасы жоқ болса), ашуланса немесе шамадан тыс алаңдаушылық танытса — күдіктің негізі болуы мүмкін.

4-қадам. Ата-ананы шұғыл түрде шақыру (мәселенің мән-жайын анықтау)

Ата-аналар мектеп әкімшілігінің шақыруымен мектепке шақырылады. Әңгіме талапшыл, бірақ серіктестік қағидатында жүргізіледі.

Мектеп тарапынан қойылатын сұрақтар:

«Сіз балаңыздың табыс көздері туралы білесіз бе? Оның қолындағы осы гаджет немесе ақша қайдан келгенін білесіз бе?»

Құқықтық түсіндіру жұмысы: мектеп ата-аналарға жасөспірімдердің есірткі таратумен байланысты құқық бұзушылықтарға тартылуы туралы ресми ақпаратты түсіндіреді. Сондай-ақ есірткі құралдарын өткізуге байланысты қылмыстық жауапкершіліктің заңда белгіленген жас мөлшері мен жазалау шаралары түсіндіріледі.

5-қадам. Кәмелетке толмағандар ісі жөніндегі полиция қызметкерлерін тарту

Әрі қарайғы әрекеттер отбасының реакциясына байланысты жүзеге асырылады:

А-сценарий (Отбасы ынтымақтастық танытады)	**Б-сценарий (Отбасы жоққа шығарады немесе агрессия танытады)**
Ата-аналар жағдайға алаңдап, баласының телефонын мектеп әкімшілігімен бірге тексереді. Телефоннан жұмыс берушілердің («жұмыс/курьер») Telegram-боттары анықталады.	Ата-аналар: *«Бұл сіздердің шаруаларыңыз емес, өзіміз шешеміз»* деп мәлімдеп, баласының жағдайын жасыруға тырысады.

Әрекет: Мектеп ата-аналарға УПИ/Кәмелетке толмағандар ісі жөніндегі полиция қызметкеріне (КТІЖП) дұрыс өтініш жасауға көмектеседі. Уақтылы ерікті түрде хабарласу және **«алдау құрбаны»** мәртебесінің берілуі жасөспірімді нақты қылмыстық жауапкершіліктен қорғауға ықпал етуі мүмкін.	**Әрекет:** Мектеп директоры кәмелетке толмағанның табыс көздерінің заңдылығын тексеру мақсатында ресми тексеру жүргізу үшін **кәмелетке толмағандар ісі жөніндегі полиция бөліміне (КТІЖП/УПИ ДН)** ресми сұрау жолдайды немесе тиісті ақпарат береді.

№2 АЛГОРИТМ: Вейптер мен никотин құрамды өнімдер анықталған кездегі әрекеттер

Құқықтық негіз: Қазақстанда вейптерді әкелуге, сатуға және таратуға толық тыйым салынған (ҚР Қылмыстық кодексі). Білім беру ұйымдарында тұтыну ҚР ӘҚБтК-нің 441-1-бабы бойынша жазаланады (ата-аналарға айыппұл салынады).

1-қадам. Фактіні тіркеу («үстінен түсу»)

Егер мұғалім оқушыны дәретханада/дәлізде темекі тартып тұрған жерінен ұстаса немесе құрылғы оқушының қалтасынан түсіп қалса:

Құрылғыны оқшаулау: педагог оқушыдан құрылғыны **өз еркімен** үстел үстіне қоюды талап етеді.

Куәларды тіркеу: егер жағдай дәретханада орын алса, темекі шегу фактісін (түтін, иіс, қолындағы құрылғының болуы) мектептің тағы бір қызметкері (кезекші мұғалім, вахтер) растағаны жөн.

2-қадам. Ең басты заңдық ТЫЙЫМ (мұғалімді қорғау)

КАТЕГОРИЯЛЫҚ ТҮРДЕ ТЫЙЫМ САЛЫНАДЫ:

өз бетінше оқушының қалтасын тінтуге, сөмкесін ашуды талап етуге, темекіні күшпен тартып алуға немесе құрылғыны ата-анасы келгенге дейін «жеке пайдалану үшін» алып қоюға болмайды.

Неліктен? Бұл өкілеттікті асыра пайдалану болып есептелуі мүмкін. Оқушы мұғалім оның ақшасын жоғалтты деп мәлімдеуі немесе физикалық қысым/тиіспеушілік жасалды деп шағымдануы мүмкін.

Қалай дұрыс әрекет ету керек: егер бала вейпті өз еркімен беруден бас тартса, оны ата-анасы мен ювеналды полиция инспекторы (УПИ/КТІ инспекторы) келгенге дейін директордың тәрбие ісі жөніндегі орынбасарының (ДТІЖО) кабинетіне орналастырады. Тінтуді тек полиция қызметкерлері заңды өкілдерінің қатысуымен жүргізе алады!

3-қадам. Құжаттау және инспекторды шақыру

Мектеп ішінде никотин құрамды өнімді тұтыну/сақтау фактісін анықтау туралы **акт жасалады** (оған ДТІЖО, кезекші мұғалім және сынып жетекшісі қол қояды).

Мектепке дереу **учаскелік полиция инспекторы (ювеналды полиция инспекторы)** шақырылады.

4-қадам. Ата-аналардың қатысуымен рәсімдеу

Ата-анасы мен полиция келгеннен кейін директор кабинетінде рәсім жүргізіледі:

Оқушы ата-анасының қатысуымен **жазбаша түсініктеме береді** (қайдан алғаны, кімнен сатып алғаны туралы).

Назар аударыңыз: егер вейпті оған мектептің басқа оқушысы **сатқаны** анықталса, бұл сатушының жасы қылмыстық жауапкершілікке тартуға жеткен жағдайда,

қылмыстық жауапкершілікке әкелуі мүмкін немесе кәмелетке толмаған сатушының ата-анасына қатысты қатаң шаралар қолданылуы мүмкін.
Полиция инспекторы ҚР ӘҚБтК-нің **441-1-бабы бойынша** хаттама жасайды (мектеп ғимаратында темекі өнімдерін/вейптерді тұтынғаны үшін ата-аналарға айыппұл салынады).
Вейптің өзі **заттай дәлел ретінде полиция қызметкерлері тарапынан хаттама бойынша алынады**. Мектептің оны өзінде сақтауға құқығы жоқ.

5-қадам. Алдын алу жұмыстары

Бала автоматты түрде **мектепішілік бақылауға (МІБ)** қойылады.
Мектеп психологы оқушымен және оның ата-анасымен тәуелділікті жеңуге бағытталған түзету-профилактикалық жұмыс жүргізеді.
Егер мектеп ішінде басқа оқушылардың вейптерді **жүйелі түрде таратқаны/сатқаны** расталса, материалдар тыйым салынған өнімдердің айналымына байланысты қылмыстық істі қозғау мәселесін шешу үшін ішкі істер органдарына жолданады.

№3 АЛГОРИТМ: Мектептегі рэкет пен қаржылық бопсалауға күдік болған кездегі әрекеттер

Құқықтық негіз: ҚР Қылмыстық кодексінің 194-бабы («Бопсалау»). Қазақстанда рэкет үшін қылмыстық жауапкершілік **14 жастан** басталады. Егер микрокредиттерге қатысты жағдай болса, ол ҚР ҚК-нің 190-бабы («Алаяқтық») бойынша да сараланuы мүмкін. *Мектеп рэкет фактісін жасыруға немесе «жауып қоюға» құқылы емес — бұл қылмыстық жауаптылыққа әкеп соғатын әрекет.*

1-қадам. Жасырын белгілерді анықтау (латентті кезең)

Рэкет құрбандары кек алудан және «шағымданушы» деген стигмадан қорқып, әдетте өздері мойындамайды. Сондықтан мұғалім жанама белгілерге назар аударуы тиіс:

- Бала сыныптастарынан немесе мұғалімдерден үнемі қарызға ақша сұрайды.
- Оқушы кенеттен күртешесін, аяқ киімін, қымбат гаджеттерін «жоғалта» бастайды.
- Ата-аналардың хабарламалары немесе сигналдары бойынша Kaspi/Halyk қосымшалары арқылы бөгде адамдардың немесе жоғары сынып оқушыларының шоттарына тұрақты аударымдар жасалғаны анықталады.
- **Цифрлық бопсалау:** жасөспірімді ата-анасының телефонын пайдаланып, басқа адамның деректеріне онлайн-микрокредит рәсімдеуге мәжбүрлеген немесе қолжетімділік кодтарын беруге қорқытқан жағдайлар.

2-қадам. Қауіпсіз оқшаулау және деректерді тіркеу

Шұғыл әңгімелесу: психолог немесе директордың тәрбие ісі жөніндегі орынбасары (ДТІЖО) баланы қауіпсіз кабинетке оқшаулайды. Әңгіме қысым көрсетпей жүргізіледі.

Қаржылық деректерді тексеру: егер бала болған жағдайды мойындаса, нақты фактілер тіркеледі: *кім, қашан, қанша ақша талап етті, ақша қайда аударылды*. Банк қосымшаларындағы аударымдар тарихының немесе қорқыту сипатындағы хат-хабарлардың скриншоттары дереу жасалады.
Егер микрокредит рәсімделген болса: микроқаржы ұйымының (МҚҰ) атауы, кредит сомасы және рәсімделген күні дереу тіркеледі.

3-қадам. Әкімшілік пен ювеналды полицияны қосу (Регламент — «Дереу»)

Мектеп директоры учаскелік полиция инспекторына (ювеналды полиция инспекторына) хабарлайды. Рэкет — бұл профилактика кеңесінің ғана құзыретіндегі мәселе емес, ол қылмыстық құқық бұзушылық белгілері болуы мүмкін жағдай.

Жәбірленуші баланың ата-анасы шақырылады. Мектеп оларға полиция бөліміне ресми арыз беру кезінде қажетті құқықтық және моральдық қолдау көрсетеді.

4-қадам. Бопсалаушыға (агрессорға) қатысты әрекеттер

Егер бопсалаушы осы мектептің оқушысы болса, оны ата-анасымен бірге тергеу-жедел тобы келгенге дейін бөлек кабинетте ұстау қамтамасыз етіледі.

Егер бопсалаушылар «сырттан келген» адамдар болса (мектеп түлектері, жергілікті қылмыстық орта өкілдері), әкімшілік полицияға олар туралы барлық қолда бар деректерді (аты-жөні, аккаунттары, телефон нөмірлері) береді.

5-қадам. Қаржылық-құқықтық қорғау (микрокредитке қатысты жағдайлар үшін)

Мектеп ата-аналарға жүгіну алгоритмін әзірлеуге көмектеседі:

1. **Алаяқтық және бопсалау фактісі бойынша полицияға арыз беру** (арыздың тіркелгенін растайтын құжатты алу).
2. **ҚР Қаржы нарығын реттеу және дамыту агенттігіне (ҚНРДА) және тиісті МҚҰ-ға ресми хат жолдау**, тергеу кезеңінде пайыздарды есептеуді тоқтатуды талап ету, өйткені мәміле қысым көрсету арқылы немесе заңсыз жолмен жасалған.

№4 АЛГОРИТМ: Сабаққа тұрақты түрде қатыспау кезіндегі іс-әрекеттер (Қаңғыбастық пен кетіп қалудың алдын алу)

Құқықтық негіз: ҚР ӘҚБтК-нің 127-бабы («Кәмелетке толмаған адамды тәрбиелеу және (немесе) оған білім беру жөніндегі міндеттерді орындамау»). ҚР «Құқық бұзушылық профилактикасы туралы» Заңы.

1-қадам. «Бірінші сабақ» қағидасы (Күнделікті бақылау)

09:00-ге дейін (бірінші ауысым) / 14:30-ға дейін (екінші ауысым):

Сынып жетекшісі электрондық жүйеде сабаққа қатыспаған оқушыларды белгілейді.

10:00-ге дейін / 15:30-ға дейін: Мұғалім ата-аналармен байланысуға міндетті.

Критикалық жағдай: Егер ата-ана баласы мектепте деп ойласа, алайда бала мектепке келмеген және оның телефоны өшірулі болса — алгоритм дереу «Төтенше жағдай» режиміне ауыстырылады (полиция шақыру, геолокация арқылы іздеу).

2-қадам. Сабақты жүйелі түрде босату кезеңі (Анықтамасыз 3-тен 5 күнге дейін)

Егер оқушы сабақтарды ретсіз босатса немесе 3 күннен артық сабаққа келмесе, ал ата-анасының түсініктемелері күмән туғызса:

Сынып жетекшісі баланың тұрғылықты жеріне баруы тиіс.

Тұрғын үй-тұрмыстық жағдайларды зерттеу туралы акт жасалады.

Сабаққа қатыспаудың нақты себебі анықталады: жасырын депрессия, отбасындағы қолайсыз жағдай (ата-аналардың ішімдікке салынуы), баланы деструктивті діни ағымдарға тарту, лудомания (баланың компьютерлік клубта уақыт өткізуі) немесе мектептен қорқу (буллинг).

3-қадам. Алдын алу кеңесіне ресми шақыру (Сабаққа қатыспаудың 10 күніне дейін)

Ата-аналарға мектептің Алдын алу кеңесінің отырысына қатысу туралы ресми жазбаша хабарлама жіберіледі.

Отырыс барысында ата-аналарға қол қойғызып, ескерту беріледі. Мектеп сабаққа қатыспағаны үшін жауапкершілік ата-аналарға жүктелетінін және ҚР ӘҚБтК-нің 127-бабы бойынша әкімшілік жауапкершілік көзделетінін түсіндіреді.
Жасөспірімге психологиялық қолдау көрсету бойынша жеке жоспар әзірленеді.

4-қадам. Мәселені мемлекеттік деңгейде қарауға жіберу (Сабаққа қатыспаудың 10 күнінен астам болуы)

Егер мектеп тарапынан қабылданған шаралар нәтиже бермесе, ата-аналар шақыруларды елемесе, ал бала қаңғыбастық жасап, сабаққа қатысуды жалғастырмаса:
Мектеп директоры қала/аудан әкімдігі жанындағы Кәмелетке толмағандардың істері және олардың құқықтарын қорғау жөніндегі комиссияға (КТІжҚҚК) ресми хат-ұсыным жолдайды.
Сонымен қатар ата-аналарды әкімшілік жауапкершілікке тарту мәселесін қарау үшін материалдар ювеналды полицияға жіберіледі.
Егер заңды өкілдердің баланың өмірін бақыламайтыны немесе олардың қоғамға жат өмір салтын ұстанатыны туралы анық белгілер болса, ақпарат қорғаншылық және қамқоршылық органдарына беріледі.
Жасөспірім қиын өмірлік жағдайға тап болған балаларды қолдау орталығына уақытша орналастырылуы мүмкін.

№5 АЛГОРИТМ: Оқушының дропперлікке (қаржылық сыбайлас қатысуға) тартылуына күдік туындаған немесе анықталған кездегі іс-әрекеттер

Қауіптің мәнмәтіні: Дропперлер (немесе «ақша мулдары») — интернет-алаяқтар немесе есірткі сатушылар ұрлаған ақшаны қолма-қол ақшаға айналдыру немесе аудару мақсатында өздерінің банк карталарын (Kaspi, Halyk) немесе мобильді банкингке қолжетімділігін үшінші тұлғаларға белгілі бір сыйақы үшін беретін адамдар.

Құқықтық негіз: Қазақстанда дропперлер ҚР Қылмыстық кодексінің 190-бабы («Алаяқтық») немесе 218-бабы («Қылмыстық жолмен алынған ақшаны және (немесе) өзге мүлікті заңдастыру (жылыстату)») бойынша қылмысқа сыбайлас қатысушылар ретінде танылуы мүмкін. Қаржылық мониторинг агенттігі (ҚМА) мұндай жасөспірімдерді қара тізімге енгізеді, бұл банк карталарын ашуға және кредит алуға өмір бойына тыйым салынуына әкеледі.

1-қадам. Дропперлік белгілерін анықтау

Схема Telegram/TikTok желілеріндегі жеңіл жұмыс түрі ретінде жасырылады («Kaspi/Halyk картасы бар адамдарды іздеймін, 10 минутқа 15 000 теңге төлеймін»).
Педагог келесі белгілерге назар аударуы қажет:

- Оқушы бірден бірнеше банктен карта ашады, бұған дейін ата-анасының балаларға арналған картасын ғана пайдаланған.
- Жасөспірім SMS арқылы келетін растау кодтарын үнемі бақылап, сабақ үстінде оларды мессенджер арқылы біреуге жіберіп отырады.

- Үзіліс кезінде баланың айналасына сыныптастары жиналып, ол оларды оңай ақша табу үшін банк карталарын ашуға «үгіттейді» (мектеп ішіндегі желілік тарту).
- Оқушының жеке картасына түсініксіз ірі сомалардың түсуі байқалады (миллиондаған теңге көлеміндегі транзиттік айналым, оны бала түсіндіре алмайды).

2-қадам. Алғашқы тексеру және оқшаулау

Сынып жетекшісі тәрбие жұмысы жөніндегі директордың орынбасарына (ТЖДО) және әлеуметтік педагогке қызметтік жазба жолдайды.

Оқушы жеке әңгімелесуге шақырылады.

Бұл кезеңдегі педагогтің негізгі міндеті — қауіпсіздік туралы жалған түсінікті жою. Жасөспірімдер Telegram-дағы кураторларға шын сеніп: «Мен жай ғана картамды саттым, өзім ешкімді алдаған жоқпын, маған ештеңе болмайды» деп ойлауы мүмкін.

Түсіндіру үлгісі: «Сен мынаны түсінуің керек: дәл қазір сенің картаң арқылы алданған зейнеткерлердің ақшасы немесе есірткі сатудан түскен қаражат аударылуы мүмкін. Заң тұрғысынан сен жай ғана “пластик картаны сатушы” емессің, қылмысқа сыбайлас қатысушы ретінде қаралуың мүмкін».

3-қадам. Ата-аналарды шұғыл шақыру және «Қаржылық реанимация»

Ата-аналар мектепке дереу шақырылады. Кәмелетке толмағандардың банк шоттары мен карталарының рәсімделу ерекшеліктеріне байланысты ата-аналарға да тәуекел туындауы мүмкін.

Мектеп ата-аналарға баланы қорғау бойынша нақты нұсқаулық береді:

1. Шұғыл бұғаттау: директордың кабинетінде ата-аналар баламен бірге банктердің мобильді қосымшаларына кіріп, үшінші тұлғаларға қолжетімділік берілуі мүмкін барлық карталар мен шоттарды бұғаттайды.
2. ЭЦҚ-ны кері қайтарып алу**:** егер бала өзінің ЭЦҚ-сын (электрондық цифрлық қолтаңбасын) Telegram-дағы кураторларға немесе басқа тұлғаларға берген болса, оны дереу кері қайтарып алу қажет.
3. Кредиттік тарихты тексеру: ата-аналарға жасөспірімнің атына онлайн-микрокредиттердің рәсімделіп үлгермегенін анықтау үшін кредиттік тарих бойынша есеп алуға кеңес беріледі.

4-қадам. Құқық қорғау органдарымен өзара іс-қимыл

Мектеп директоры учаскелік полиция инспекторына (кәмелетке толмағандар істері жөніндегі учаскелік инспекторға) ресми түрде хабарлайды.

А сценарийі (Профилактикалық): егер шоттар алаяқтар оларды пайдаланғанға дейін бұғатталса, мектеп ата-аналарға карта деректерінің алдау жолымен алынғаны туралы полицияға профилактикалық сипаттағы арыз жазуға көмектеседі. Бұл баланың мүддесін қорғауға мүмкіндік береді.

Б сценарийі (Қылмыстық): егер карта қылмыстық схема барысында пайдаланылып, оған қатысты жәбірленушілерден арыздар түскен болса, полиция сараптама жүргізу үшін жасөспірімнің телефонын алуы мүмкін. Мектеп тергеу барысында жасөспірімге психологиялық қолдау көрсетеді және жауап алу кезінде ата-анасының қатысуын қамтамасыз етуге жәрдемдеседі.

5-қадам. Кейінгі профилактика және Алдын алу кеңесі

Оқиға мектептің Алдын алу кеңесінің отырысында қаралады.

Оқушы мектепішілік бақылауға (МІБ) қойылады.

Мектептің IT-маманы немесе ақпараттық-коммуникациялық технологиялар (АКТ) жөніндегі директордың орынбасары параллель сыныптар үшін цифрлық қауіпсіздік және цифрлық гигиена бойынша шұғыл семинар өткізеді. Семинар барысында Қарағанды облысында шоттардың бұғатталуына және жасөспірімдердің дропперлікке тартылуына байланысты нақты мысалдар қарастырылады.

ТАРАУ 7
МОДЕРАТОР: ТӘЛІМГЕР

Тәлімгер жұмысының мақсаты - әртүрлі жолдармен тіркелген тәуекел тобындағы жасөспірімдерге әлеуметтік, психологиялық және педагогикалық көмек көрсету және қолдау көрсету.

Тәлімгердің міндеттері:

- Жасөспіріммен байланыс орнату.
- Қауіп тобындағы жасөспірімдерге қоғамға бейімделу үшін қажетті әлеуметтік және практикалық дағдыларды үйрету.
- Жасөспірімнің күнделікті өміріне қамқорлық жасау.
- Әлеуметтік байланыстарды бақылау.
- Тікелей қоршаған ортаны қалыптастыру.
- Білім алуға көмек.
- Көкжиектерді дамыту.
- Заңгерлік қолдау.
- Бос уақытты ұйымдастыруға көмек көрсету.
- Міндетті білім беру шараларының сақталуын бақылау (сыртта өткізілетін уақытты шектеу, оқу міндеттемесі)
- Жасөспірімнің азаматтық, жеке және кәсіби дамуына көмек көрсету.
- Мектептегі қақтығыс жағдайларында көмек көрсету.

Тәлімгер мыналарды үйрете алады:
- мәселені түсініп, түсінеді;
- қабылдаңыз;
- оны шешіңіз;
- немесе оны өзіңіз жеңе алмайтыныңызды түсініп, содан кейін көмек сұраңыз).

Тәлімгерлік қағидалары:

- Жасөспірімге жеке көзқарас, келесі формула бойынша жүзеге асырылады: сүю, түсіну, қабылдау, жанашырлық таныту, көмектесу.
- Жүйелілік – тәуекел тобындағы жасөспірімнің әлеуметтік бейімделмеу мәселесін кешенді талдау және анықталған мәселеге сәйкес шаралар жүйесін қолдану қажеттілігі.
- Оптимистік гипотеза - жасөспірімге деген сенім, ондағы оң қасиеттерге сүйену және «өзіңді тұлға етуге» белсенді тәсілді дамыту.
- Жасөспірімге объективті көзқарас мектеп қауымдастығының және әрбір жеке тұлғаның өмірінің әртүрлі аспектілерін білуді, бейтарап ұсыныстар

әзірлеуді және жеке тұлғаның жас ерекшеліктерін (жеке қасиеттері, бейімділіктері, моральдық ұстанымы) ескеруді білдіреді.

- Коммуникативтік дағдылар – әлеуметтік, психологиялық және педагогикалық қолдаудың барлық субъектілерімен (мектеп әкімшілігі, мұғалімдер, ата-аналар, дәрігерлер, әлеуметтік қызметкерлер, психологтар, заңгерлер және басқа да санаттар) тез және тиімді қарым-қатынас жасау, байланыс орнату және үйлестіру қабілеті.
- Бала және оның отбасы туралы ақпаратты жария етпеу.
- Барлық халықтардың қадір-қасиеті мен мәдениетіне құрметпен қарау.
- Өзара көмек көрсету, жеке немесе серіктестік пен бауырластық рухында ұйымдастырылған тегін қызметтер көрсету.
- Тәлімгерлікті жеке даму элементіне айналдыру, жаңа білім мен дағдыларды игеру және қабілеттерді анықтау, адамдардағы бастамашылдық пен шығармашылықты ынталандыру, әркімге пайдаланушы емес, жасаушы болуға мүмкіндік беру.
- Жауапкершілік сезімін ояту.

Күтілетін нәтиже:

- Білім алушылардың әлеуметтік белсенділік деңгейін немесе қоғам мақұлдаған іс-әрекеттерді арттыру;
- кәмелетке толмағандар жасайтын құқық бұзушылықтар мен қылмыстар деңгейін төмендету.

ЕРЕЖЕ
БАРЛЫҚ ТҮРДЕГІ ЕСЕПТЕ ТҰРАТЫН КӘМЕЛЕТКЕ ТОЛМАҒАНДАРДЫҢ ТӘЛІМГЕРЛЕРІ ТУРАЛЫ

1.Жалпы ережелер

1.1. Осы Ереже Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңына, Қазақстан Республикасының «Кәмелетке толмағандар арасындағы құқық бұзушылықтардың профилактикасы және балалардың қадағалаусыз және панасыз қалуының алдын алу туралы» Заңына, сондай-ақ мектеп директоры бекіткен «Ерекше назар аударуды қажет ететін» отбасылар мен кәмелетке толмағандардың мектептік деректер банкін қалыптастыру тәртібі туралы ережеге сәйкес әзірленді.

1.2. Осы Ереже кәмелетке толмағандардың барлық есеп түрлерінде тұрғандарға тәлімгерлерді тағайындау және олардың қызметін ұйымдастыру тәртібін реттейді. Тәлімгерлік институтын дамытудың мақсаты – барлық есеп түрлерінде тұрған кәмелетке толмағандармен жүргізілетін профилактикалық жұмыстың тиімділігін арттыру.

1.3. Тәлімгер – мұғалім, тәрбиеші, жетекші (С.И. Ожегов бойынша). Тәлімгерлер ретінде әлеуметтік педагогтар, сынып жетекшілері, учаскелік инспекторлар, әлеуметтік жұмыс жөніндегі мамандар, жастар саясаты және спорт, мәдениет мекемелерінің мамандары, ерікті халық жасақтарының мүшелері, әкімдер жанындағы кәмелетке толмағандар істері жөніндегі қоғамдық инспекциялардың мүшелері, кәмелетке толмағандар істері және олардың құқықтарын қорғау жөніндегі комиссиялардың мүшелері және қоғамдық өмірге белсенді қатысатын, тиісті жалпы білімдік даярлығы, өмірлік тәжірибесі немесе балалармен жұмыс тәжірибесі бар,

тәлімгер міндеттерін өз еркімен қабылдауға келісім берген басқа да азаматтар бола алады.
1.4. «Тәуекел тобындағы» кәмелетке толмаған – «Ерекше назар аударуды қажет ететін», «тәуекел тобындағы» отбасылар мен кәмелетке толмағандардың деректер банкін қалыптастыру тәртібі туралы ережеде көзделген тәртіппен және негіздер бойынша мектептік және аудандық/қалалық «тәуекел тобындағы» отбасылар мен кәмелетке толмағандардың деректер банкіне есепке қойылған кәмелетке толмаған.

2. Тәлімгер жұмысының мақсаты мен міндеттері

2.1. Тәлімгер жұмысының мақсаты – «тәуекел тобындағы» балалар мен жасөспірімдерді оңалту, әлеуметтендіру және қайта бейімдеу үдерісіне жәрдемдесу.
2.2. Тәлімгердің міндеттері:
2.2.1. Кәмелетке толмағанның қоғамға жат мінез-құлқының себептерін немесе отбасының әлеуметтік қолайсыздығының себептерін, сондай-ақ кәмелетке толмаған мен отбасының проблемаларын анықтау мақсатында кәмелетке толмаған және оның отбасы туралы ақпарат жинау.
2.2.2. Кәмелетке толмағанмен және оның ата-аналарымен жеке байланыс орнату.
2.2.3. Кәмелетке толмағанға қатысты профилактикалық іс-шаралардың жеке сипатта жүргізілуін қамтамасыз ету.
2.2.4. Баланың мәселелерін шешу үшін әртүрлі әлеуметтік институттардың өкілдерін тарту.

3. Тәлімгерді тағайындау және оның қызметін ұйымдастыру тәртібі

3.1. Алдын алу жүйесінің органдарының немесе мекемелерінің мамандары арасынан тәлімгер өзі жұмыс істейтін орган немесе мекеме басшысының бұйрығымен тағайындалады.
3.2. Тәлімгерді тағайындаған кезде кәмелетке толмағанның жеке басын, отбасылық қарым-қатынасын және әлеуметтік ортасын психологиялық бағалау нәтижелері ескеріледі.
3.3. Тәлімгерді тағайындау үшін негіз болып Кәмелетке толмағандар істері және олардың құқықтарын қорғау жөніндегі комиссияның кәмелетке толмағанды Кәмелетке толмағандар істері және олардың құқықтарын қорғау жөніндегі комиссияға тіркеу туралы шешімі, құқық қорғау органдарында тіркеу туралы шешім немесе мектептің ішкі профилактикалық тізіліміне тіркеу туралы шешім табылады.
3.4. Тәлімгер өз қызметін мектеп директоры бекіткен кәмелетке толмағанмен жеке профилактикалық жұмыс жоспарына сәйкес ұйымдастырады.

4. Тәлімгер жұмысының қағидалары

4.1. Жеке профилактикалық жұмыс шеңберінде жүзеге асырылатын іс-шараларға қатысу үшін кәмелетке толмағанның және оның туыстарының міндетті түрде келісімін талап ететін еріктілік қағидаты.
4.2. Құпиялылық қағидаты, ол тәлімгердің жұмыс барысында алынған ақпаратты құпия сақтау және жария етпеу міндеттемесін білдіреді. Ерекшелік - өмірге қауіп төндіруі немесе кез келген адамға зиян келтіруі мүмкін ақпарат.
4.3. Кәмелетке толмаған адаммен жеке жұмыс кезінде көрсетілетін көмек бір келісілген және келісілген мәселені шешуге бағытталған және қайта әлеуметтендірудің жаһандық нәтижелеріне бір уақытта қол жеткізуді білдірмейді деп болжайтын бейтараптық қағидаты .

4.4. Уақыт шектеулері қағидаты, ол әрбір мәселені шешу үшін белгілі бір уақыт аралығының бөлінуін болжайды. Егер мәселені шешуде көрсетілген мерзімде ілгерілеушілікке қол жеткізілмесе , жеке алдын алу жұмыстары мен іс-шараларын ұйымдастыру тәсілдері қайта қаралады.

5. Тәлімгердің құқықтары мен міндеттері

5.1. «Тәуекел тобындағы» кәмелетке толмағанның тәлімгері мынадай құқықтарға ие:

- кәмелетке толмағанның тұрғылықты жеріне, оқу немесе жұмыс орнына баруға, кәмелетке толмағанмен және оның отбасы мүшелерімен профилактикалық сипаттағы әңгімелер жүргізуге;
- ата-аналардың ата-аналық міндеттерін тиісінше орындамауына назар аударуға, кәмелетке толмағанның тәрбиесі мен мінез-құлқы үшін жауапкершілікті түсіндіруге;
- кәмелетке толмағанның оқу, жұмыс немесе тұрғылықты жері бойынша әкімшілікке оның оқуына немесе жұмысына барынша қолайлы жағдай жасау туралы ұсыныстар енгізуге;
- профилактика жүйесінің органдары мен мекемелеріне кәмелетке толмағанға және оның отбасына қажетті көмек көрсету туралы өтінішхат беруге;
- өз қызметін жүзеге асыру үшін қажетті ақпаратты профилактика жүйесінің органдары мен мекемелерінен сұратуға;
- кәмелетке толмағанмен және оның отбасымен жүргізілетін жеке профилактикалық жұмыс жоспарын әзірлеуге қатысуға;
- кәмелетке толмағандар істері және олардың құқықтарын қорғау жөніндегі комиссияның, кәмелетке толмағанға қатысты мәселелер қаралатын жедел штабтың отырыстарына қатысуға;
- жеке профилактикалық жұмыс (ЖПЖ) жоспарының іс-шараларын өзгерту туралы өтінішхат беруге;
- кәмелетке толмағандар істері және олардың құқықтарын қорғау жөніндегі комиссияға, мектеп әкімшілігіне кәмелетке толмағанды есептен шығару туралы өтінішхат беруге.

5.2. «Тәуекел тобындағы» кәмелетке толмағанның тәлімгері:

- ата-аналарға немесе олардың орнын алмастыратын адамдарға кәмелетке толмағанды тәрбиелеуде көмек көрсетуге;
- кәмелетке толмағанның оқу сабақтарына қатысуын, үлгерімін, мектептегі, отбасындағы және қоғамдық орындардағы мінез-құлқын бақылауға; оны мектептен тыс мекемелер мен үйірмелердің жұмысына тартуға; кәмелетке толмағанның оқуын, еңбегін және бос уақытын дұрыс ұйымдастыру үшін тиісті жағдайлар жасау шараларын қабылдауға;
- жазғы уақытта және каникул кезеңінде кәмелетке толмағанның демалысын, сауықтырылуын және жұмыспен қамтылуын ұйымдастыруға жәрдемдесуге;
- қажет болған жағдайда кәмелетке толмағанды қоғамдық пайдалы еңбекке тартуға, оны білім беру ұйымына, спорт секцияларына, үйірмелерге орналастыруға, сондай-ақ жұмысқа орналастыруға жәрдемдесуге;
- кәмелетке толмағанның мәселелерін шешуге және оған қажетті көмек көрсетуге профилактика жүйесінің мамандарын тартуға;

- кәмелетке толмағанмен жүргізілген жұмыстың оң нәтижелері болмаған жағдайда, бұл туралы кәмелетке толмағанды есепке қойған органға хабарлауға;
- тоқсан сайын кәмелетке толмағанды есепке қойған органға жүргізілген жұмыстың нәтижелері туралы есеп ұсынуға.

6. Тәлімгер қызметін бағалау

6.1. Тәлімгер жұмысының тиімділігін бағалау көрсеткіштері:

- кәмелетке толмағанның және отбасының мәселені (қоғамға жат мінез-құлықтың себептерін) түсінуі және оны шешуге ұмтылысы;
- профилактикалық шаралардың мәселенің сипатына сәйкестігі және олардың сапалы жүзеге асырылуы;
- кәмелетке толмаған оқушының оқу үлгерімі мен сабаққа қатысу көрсеткіштерінің оң динамикасы; белгілі бір жұмысы немесе оқуымен айналыспайтын кәмелетке толмағанның жұмысқа орналасуы немесе білім беру ұйымына (кәсіптік оқыту курстарына) түсуі;
- кәмелетке толмағанның бос уақытын пайдалы қызметпен тұрақты түрде қамту;
- кәмелетке толмағанның құқық бұзушылықтар мен қылмыстар жасамауы, жанжал жағдайларының және қоғамдық тәртіпті бұзу фактілерінің болмауы және/немесе отбасының өмір салтының өзгеруі;
- кәмелетке толмағанның қоғамдық пайдалы істерге қатысуы;
- жазғы уақытта кәмелетке толмағанның демалысын, сауықтырылуын және жұмыспен қамтылуын ұйымдастыру;
- кәмелетке толмағанның жаңа әлеуметтік пайдалы байланыстар орнатуы;
- жеке профилактикалық жұмыс жоспары іс-шараларының орындалу көлемі.

6. Тәлімгердің жұмысын ынталандыру

6.1. Тәлімгер өз міндеттерін табысты және сапалы орындаған жағдайда, тәлімгердің жұмысын ынталандыру мақсатында мектептің Құқық бұзушылықтардың профилактикасы жөніндегі кеңесінің ұсынуы бойынша мынадай ынталандыру шаралары қолданылуы мүмкін:

- Құрмет грамотасымен марапаттау;
- аудандық/қалалық білім бөлімінің Құрмет грамотасымен марапаттау;
- профилактика жүйесінің органы немесе мекеме басшысының бұйрығымен алғыс жариялау;
- тәлімгерлер байқауы шеңберінде бағалы сыйлықпен марапаттау.

7. Тәлімгерлер қызметін үйлестіру және бақылау

7.1. Тәлімгерлердің қызметін үйлестіруді, бақылауды және талдауды Құқық бұзушылықтардың профилактикасы жөніндегі кеңес комиссиясы жүзеге асырады. Осыған байланысты комиссия «тәуекел тобындағы» кәмелетке толмағандармен жұмыс жүргізу туралы тәлімгерлердің есептерін талдайды, мүдделі ведомстволармен бірлесіп тәлімгерлердің әлеуметтік-психологиялық-педагогикалық және құқықтық құзыреттілігін арттыруға, оларды тәлімгерлік қызметті жүзеге асыруға ынталандыруға бағытталған іс-шараларды ұйымдастырады және өткізеді, комиссия отырыстарында тәлімгерлердің жұмысына қатысты мәселелерді қарайды.

7.2. Тәлімгер ай сайын мектептің Құқық бұзушылықтардың профилактикасы жөніндегі кеңесінің комиссиясына кәмелетке толмағанмен жүргізілген жұмысы туралы есеп ұсынады.

8. Тәлімгер қызметін тоқтату

8.1. Тәлімгердің қызметі мынадай жағдайларда тоқтатылуы мүмкін:

- кәмелетке толмағанның есептен шығарылуына байланысты;
- кәмелетке толмағанның 18 жасқа толуына байланысты.

АТА-АНАЛАРҒА АРНАЛҒАН КЕҢЕС

Жоқ	Күні	Оны кім жүргізді (толық аты-жөні, лауазымы)	Нысан	Қорытынды және ұсыныстар

Ескерту: білім алушылармен жеке жұмыс күнделігі (бұдан әрі – Күнделік) әрбір қамқорлықтағы білім алушыға жеке рәсімделіп, тігіледі және тәрбие жұмысы жөніндегі директордың орынбасарында сақталады.

Әрбір модератор (сынып жетекшісі, әлеуметтік педагог, педагог-психолог, инспектор және т.б.) жүргізілген тиісті жұмыстан кейін «Күнделіктің» өзіне тиесілі бөлімдерін толтырады, содан кейін Күнделікті тәрбие жұмысы жөніндегі директордың орынбасарына қайтарады.

«Күнделікке» құқық қорғау органдарына есепке қою туралы хабарламалардың көшірмелері немесе Құқық бұзушылықтардың профилактикасы жөніндегі кеңес хаттамасының көшірмесі есепке қою түріне сәйкес (КТІЖ инспекциясы немесе мектепішілік есеп) тігіледі.

Есептен шығарылғаннан кейін «Күнделікке» құқық қорғау органдарындағы есептен шығару туралы хабарламалардың көшірмелері немесе Құқық бұзушылықтардың профилактикасы жөніндегі кеңес хаттамасының көшірмесі және мектепішілік есептен шығару туралы бұйрықтың көшірмесі тігіледі.

САУАЛНАМА
«ТАНЫСУ»

Аяқталу күні_____20___

Осы мектепте нешінші сыныпта оқисыз?

_____

Бұрын қайда оқыдыңыз?

_____

бос уақытыңызда немен айналысқанды ұнатасыз ?

_____

Қандай фильмдер мен телешоуларды көргенді ұнатасыз ?_

_____

Сізге қандай музыка көбірек ұнайды ?

_____

Бос уақытыңызда (мектеп бағдарламасынан басқа) әдетте не оқисыз ?

_____

_____

Сіздің хоббилеріңіз қандай ?

КАРТА
«МЕНІҢ ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҚТАРЫМ, ҚАЖЕТТІЛІКТЕРІМ ЖӘНЕ МҮМКІНДІКТЕРІМ»

Қолыңызбен бірдеңе жасау (сурет салу, тігу, тоқу, модельдер жасау және т.б.)		
Мен сүйемін	Мені қызықтырады	Мен істей аламын үйрену

Физикалық жаттығулар жасаңыз (билеу, жүзу, спортпен шұғылдану және т.б.)		
Мен сүйемін	Мені қызықтырады	Мен істей аламын

Музыка шұғылдану (тыңдау, ән айту, музыкалық аспаптарда ойнау)		
Мен сүйемін	Мені қызықтырады	Мен істей аламын

Тақырыптар бойынша терең білім алу (шетел немесе орыс тілі, әдебиет, биология, информатика, тарих, химия, физика, математика, география және т.б.)		
Мен сүйемін	Мені қызықтырады	Мен істей аламын

ЖОСПАР
ТӘЛІМГЕРДІҢ ОҚУШЫМЕН ЖЕКЕ ЖҰМЫСЫ

Жоқ	**Күні**	**Іс-шара атауы**	**Нәтиже**	**Ескерту**

ТӘЛІМГЕРДІҢ ҚОРЫТЫНДЫЛАРЫ МЕН ҰСЫНЫСТАРЫ:_____ ...

Глоссарий

құқық бұзушылықтардың профилактикасы – құқық бұзушылықтардың профилактикасы субъектілері жүзеге асыратын, құқық бұзушылықтар жасауға ықпал ететін себептер мен жағдайларды анықтауға, зерделеуге және жоюға бағытталған, құқықтық тәртіпті сақтау мен нығайтуға бағытталған құқықтық, экономикалық, әлеуметтік және ұйымдастырушылық шаралар кешені;

құқықтық тәрбие – заңға бағынатын мінез-құлықты, құқықтық сана мен құқықтық мәдениетті қалыптастыруға бағытталған білім беру, ақпараттық және ұйымдастырушылық сипаттағы шаралар кешені;

превентивті оқыту – баланы қандай да бір жағдайда не істеу керектігіне алдын ала үйрету және осы әрекетті алдын ала пысықтау;

әлеуметтік бейімдеу – құқық бұзушылықтардың профилактикасы субъектілері жүзеге асыратын, қоғамдағы мінез-құлық нормалары мен қағидаларын қабылдап, сақтауға қабілетті тұлғаны қалыптастыруға бағытталған шаралар кешені;

әлеуметтік оңалту – құқық бұзушылықтардың профилактикасы субъектілері жүзеге асыратын, құқыққа қайшы мінез-құлық танытқан адамға құқықтық, әлеуметтік, психологиялық және педагогикалық көмек көрсетуге, сондай-ақ психологиялық және (немесе) моральдық жарақатты еңсеру процесіне бағытталған шаралар кешені;

заңға бағынатын мінез-құлық – адамның Қазақстан Республикасының заңдарында белгіленген мінез-құлық нормаларына сәйкес келетін, адамның және азаматтың құқықтары мен бостандықтарын, қоғам мен мемлекеттің мүдделерін бұзбайтын саналы мінез-құлқы;

құқық бұзушылықтардың профилактикасы субъектілері – құқық бұзушылықтардың профилактикасын жүзеге асыратын мемлекеттік органдар, жергілікті өзін-өзі басқару органдары, ұйымдар және Қазақстан Республикасының азаматтары;

қолайсыз отбасы – ата-аналары немесе кәмелетке толмағандардың заңды өкілдеріне оларды тәрбиелеу, оқыту, күтіп-бағу жөніндегі міндеттерін орындамайтын және (нҰсынылатын әдебиеттер тізімі

Пайдаланылған қысқартулар тізімі

МІЕ – мектепішілік есеп;

ББҰ – білім беру ұйымы;

КДНжҚҚ – Кәмелетке толмағандардың істері және олардың құқықтарын қорғау жөніндегі комиссия;

ІО – ішкі істер органдары;

ТЖТ – тұрғын үй-тұрмыстық жағдайлар;

АҚТ – ақпараттық-насихаттау тобы.